

1. Assistant Professor, Department of Archeology and History, Faculty of Literature and Humanities, University of Neyshabur, Neyshabur, Iran.
mostafa.lalshateri@neyshabur.ac.ir
Copyright © 2025, NLAI (National Library & Archives of I. R. Iran). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and adapt the material for any purpose.

A Critical Analysis of the Representation of Oral History's Capacities in University Theses (1978-2025)

Mostafa La'l Shateri¹

Abstract

Purpose: The present study aims to conduct a systematic critical analysis of the structural and content-related aspects in university theses in the field of oral history, covering the period from after the Islamic Revolution until now. Subsequently, it focuses on identifying thematic and methodological challenges, temporal dispersion, academic levels, specializations, and production centers, as well as explaining their impact on the quality and credibility of academic research based on oral history.

Method and Research Design: Conducted using a critical approach and a descriptive-analytical method, this study relies on reputable thesis indexing databases and a mixed-methods data analysis.

Findings and Conclusion: The results indicate numerous challenges. Thematically, an unbalanced focus on border regions and the dominance of a revolutionary-defensive discourse have led to the marginalization of social, economic, and cultural dimensions. Methodologically, there is a fundamental weakness in applying theoretical frameworks and a predominance of descriptive models. A lack of thematic innovation and vagueness in selecting titles, along with a noticeable absence of interdisciplinary areas, are other identified issues. Structural analysis reveals a deep gap between academic levels (with a quantitative dominance of Master's theses) and a lack of cross-level research continuity, leading to methodological and theoretical superficiality. Chronologically, after an initial stagnation, theses experienced excessive growth and eventually reached a stability based on saturation; this approach has resulted in a quantitative-driven mass production of research lacking the capacity to develop the science of history. The unbalanced concentration in the geographical distribution of thesis production centers and the consequent creation of serious gaps in recording the lived experiences of people from various regions are other alarming findings of this study. It is ultimately concluded that oral history within the Iranian academic sphere has not yet been able to utilize its full potential for producing authentic and balanced knowledge. It requires a serious revision in research policies, methodical training, and the development of theoretical and executive infrastructures.

Keywords: critical analysis, University Theses, Oral History, Structural Critical Analysis, Content Challenges.

Citation: La'l Shateri, M. (2025). A Critical Analysis of the Representation of Oral History's Capacities in University Theses (1978-2025). *Ganjine-ye Asnad*, 35(3), 135-179. Doi: 10.30484/ganj.2025.3289

Ganjine-Ye Asnad

«139»

Peer-reviewed Journal | National Library & Archives of I. R. Iran, Archival Research Institute

ISSN: 1023-3652 | E-ISSN: 2538-2268

Digital Object Identifier (DOI): 10.30484/ganj.2025.3289

Indexed by Google Scholar, Researchgate, ISC, SID & Iran Journal | <http://ganjineh.nlai.ir>

Vol.: 35, No.: 3, Autumn 2025 | pp: 135 -179 (45) | Received: 27, Jun. 2025 | Accepted: 17, Aug. 2025

Historical research

Introduction

Oral history, as a research method based on the recording and analysis of oral narratives, has transformed the field of contemporary historiography in recent decades, providing access to hidden layers of lived experiences and marginalized narratives. This method serves as a complement to written documents and as an independent source for critical re-examination of history and the revitalization of the narratives of marginalized groups. However, despite the apparent theoretical and methodological capabilities of oral history, its application in the academic sphere - particularly in the form of university dissertations - has been accompanied by numerous structural and content challenges. These challenges, while affecting the quality of research, have impacted the potential of oral history to produce genuine and balanced knowledge. In this regard, the present study has been designed to systematically explore the damages present in master's theses in the field of oral history in Iran. The main issue of this research is to identify and explain the thematic, methodological, and structural challenges that have led to the imbalance in the theoretical capacities of oral history within the academic environment. The importance of this stems from the fact that university dissertations, in addition to reflecting the dominant intellectual and methodological currents in the academic sphere, also play a decisive role in shaping the future of research in this field. Therefore, the aforementioned critical analysis can pave the way for presenting strategies to enhance the quality of future study and strengthen the role of oral history in historical knowledge production. The present study aims to answer the fundamental question of which structural and content factors have influenced the incomplete reflection of the potential of oral history in Iranian university master's and doctoral theses, and how these challenges can be mitigated for the development of this field.

Materials & Methods

In terms of objective, the present research is fundamental-applied; in terms of method, it is descriptive-analytical. Data collection is based on the examination of university thesis indexing databases (National Library, Irandoc, Nordoc, and university libraries), and the analysis of the extracted data follows a mixed-methods approach.

Discussion & Result

Theses at various levels of the History field play an important role in the growth and development of knowledge and research skills of scholars in this area. These works challenge students to confront issues of source criticism, contextual interpretation, and research ethics, and through the discovery of primary sources or critical re-reading of sources, lead to new insights into historical narratives. This process strengthens the dynamics of historical discourse. However, systematic critical analysis of these scientific productions is a necessary prerequisite to ensure their quality and authenticity. Methodological shortcomings lead to superficial and sometimes distorted historical analyses, and structural challenges threaten the scientific integrity of dissertations. Investigating these damages facilitates the reform and enhancement of teaching guidelines and, through the development of clear standards, strengthens the cognitive dynamics of the field of history; This process prevents theses from suffering from issues related to subject, methodology, timing, academic level, and Geographical distribution. From this perspective, the pathology of authored theses focused on oral history becomes necessary in terms of title, orientation, degree, defense date, and institution of production.

Conclusion

University theses in the field of oral history in Iran despite a noticeable growth in the last two decades, face qualitative and structural challenges and present an incomplete reflection of the potential this research method. These challenges are analyzable at three levels: thematic, methodological, and structural. From a thematic perspective, the dominance of revolutionary-defensive discourse and the uneven focus on border regions has, on the one hand, marginalized social, economic, and cultural spheres, and on the other, led to a monocular historical narrative and limitations in documenting the experiences of diverse groups. This trend, in addition to weakening the capabilities of oral history for use in historical studies, raises fundamental questions about the independence of academic studies and the diversity of perspectives in thesis research. Methodologically, the fundamental weakness in the application of theoretical frameworks and the prevalence of a descriptive pattern indicate that many dissertations have stalled at the data collection stage and have not led to analysis, critique, and theory

generation. This damage, coupled with generic title selection and a lack of topical innovation, indicates the weakness of internal institutional research oversight and guidance mechanisms in the process of approving and implementing theses. Structurally, the deep gap between master's and doctoral levels has led to a lack of research continuity and superficiality. This imbalance has limited the depth of theoretical and methodological discussions and hindered the oral history domain from producing impactful research literature. Similarly, the uneven geographic dispersion of production centers, with a strong focus on Tehran and the marginalization of border regions and provincial centers, has a void in the collective memory of areas, preventing the formation of indigenous schools and balanced development in this field. In summary, it can be concluded that oral history in the academic space of Iran has not yet been able to emerge dynamically as an interdisciplinary approach and remains on the margins of the dominant historical discourse. To exit this situation, fundamental re-evaluation of research policies, systematic education in oral history, development of theoretical and practical infrastructure is essential. In this case, oral history can fulfill its primary role and play a constructive part in the production, development, and shifting of the boundaries of historical knowledge.

آسیب‌شناسی بازتاب ظرفیت‌های تاریخ شفاهی در پایان‌نامه‌های دانشگاهی (۱۳۵۷ش-۱۴۰۴ش)

مقاله پژوهشی

مصطفی لعل‌شاطری^۱

چکیده:

بررسی نظام‌مند آسیب‌های ساختاری و محتوایی پایان‌نامه‌های دانشگاهی حوزه تاریخ شفاهی در بازه زمانی پس از انقلاب اسلامی تاکنون، هدف پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد. متعاقباً، توجه مقاله بر شناسایی چالش‌های موضوعی، روش‌شناختی، پراکندگی زمانی، مقطع، گرایش و کانون‌های تولید و تبیین تأثیر آن‌ها بر کیفیت و اعتبار پژوهش‌های دانشگاهی مبنی بر تاریخ شفاهی، متمرکز است.

روش: پژوهش حاضر با رویکرد آسیب‌شناسی و به‌روش توصیفی-تحلیلی، با مراجعه به پایگاه‌های معتبر نمایه‌ساز پایان‌نامه‌ها و با استفاده از رویکرد کمی-کیفی داده‌ها انجام شده است.

یافته‌ها: نتایج نشان‌دهنده چالش‌های متعدد است. از لحاظ موضوعی، تمرکز نامتوازن پایان‌نامه‌ها بر مناطق مرزی و سلطه گفتمان انقلابی-دفاعی سبب به‌حاشیه‌راندن ابعاد اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شده است. از نظر روش‌شناختی هم، در به‌کارگیری چارچوب‌های نظری و غلبه الگوی توصیفی، ضعف بنیادین وجود دارد. فقدان نوآوری موضوعی و کلی‌گویی در انتخاب عنوان‌ها و غیبت مشهود حوزه‌های بین‌رشته‌ای از دیگر آسیب‌هاست. بررسی ساختاری، نشانگر شکاف کمی عمیق در مقاطع تحصیلی (با غلبه کمی کارشناسی ارشد) است. هم‌چنین عدم پیوستار پژوهشی میان مقطعی، به سطحی‌نگری نسبی روشی و نظری منجر شده است. از نظر سال‌شماری، پایان‌نامه‌ها پس از رکود اولیه به رشد افراطی و در نهایت ثبات مبنی بر اشباع دست یافته‌اند. این رویکرد کمی‌گرایانه به تولید انبوهی از پژوهش‌های فاقد توانایی برای توسعه علم تاریخ منجر شده است. تمرکز نامتوازن جغرافیایی کانون‌های تولید پایان‌نامه‌ها (تمرکز بر پایتخت) و متعاقباً ایجاد خلأهای جدی در ثبت تجارب زیسته مردمان مناطق دیگر از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر است.

نتیجه‌گیری: در نهایت دریافت می‌شود که تاریخ شفاهی در فضای دانشگاهی ایران هنوز نتوانسته است از تمامی ظرفیت‌هایش در تولید دانش اصیل و متوازن استفاده کند و نیازمند بازنگری جدی در سیاست‌گذاری‌های پژوهشی، آموزش روش‌مند و توسعه زیرساخت‌های نظری و اجرایی است.

کلیدواژه‌ها: آسیب‌شناسی؛ پایان‌نامه‌های دانشگاهی؛ تاریخ شفاهی؛ آسیب‌های ساختاری؛ چالش‌های محتوایی.

استناد: لعل شاطری، مصطفی. (۱۴۰۴). آسیب‌شناسی بازتاب ظرفیت‌های تاریخ شفاهی در پایان‌نامه‌های دانشگاهی (۱۳۵۷-۱۴۰۴ش). گنجینه اسناد، ۳۵ (۳)، ۱۷۵-۱۳۵. doi: ۱۰.۳۰۴۸۴/ganj.۲۰۲۵.۳۲۸۹

۱. استادیار، گروه باستان‌شناسی و تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه نیشابور، نیشابور، ایران.
mostafa.lalshateri@neyshabur.ac.ir

گنجینه اسناد

۱۳۹

فصلنامه علمی | سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا.ایران - پژوهشکده اسناد

شاپا (چاپی): ۱۰۲۳-۳۶۵۲ | شاپا (الکترونیکی): ۲۵۳۸-۲۲۶۸

شناسه برمود رقمی (DOI): ۱۰.۳۰۴۸۴/ganj.۲۰۲۵.۳۲۸۹

نمایه در Google Scholar, SID, ISC و ایران ژورنال | http://ganjineh.nlai.ir

سال ۳۵، دفتر ۳، پاییز ۱۴۰۴ | صص: ۱۳۵-۱۷۹ (۴۵)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۴/۶ | تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۵/۲۶

تحقیقات تاریخی

۱. مقدمه

تاریخ شفاهی به مثابه روشی پژوهشی مبنی بر ثبت و تحلیل روایات شفاهی، در دهه‌های اخیر موجب تحول در عرصه تاریخ‌نگاری معاصر شده‌است و امکان دستیابی به لایه‌های پنهان تجارب زیسته و روایت‌های مغفول را فراهم آورده‌است. این روش، همچون مکملی برای اسناد مکتوب و به‌عنوان منبعی مستقل برای بازخوانی انتقادی تاریخ و احیای شفاهیات گروه‌های به‌حاشیه‌رانده شده است. باین‌حال، عطف به قابلیت‌های نظری و روش‌شناختی مشهود تاریخ شفاهی، بهره‌گیری از آن در فضای علمی - به‌ویژه در قالب پایان‌نامه‌های دانشگاهی - با چالش‌های ساختاری و محتوایی متعددی همراه بوده‌است. این چالش‌ها ضمن تأثیر بر کیفیت پژوهش‌ها، ظرفیت تاریخ شفاهی برای تولید دانش اصیل و متوازن را تحت تأثیر قرار داده‌است. در این راستا، پژوهش حاضر با هدف واکاوی نظام‌مند آسیب‌های موجود در پایان‌نامه‌های حوزه تاریخ شفاهی در ایران تدوین شده‌است. مسئله اصلی پژوهش حاضر، شناسایی و تبیین چالش‌های موضوعی، روش‌شناختی و ساختاری‌ای است که به شکل‌گیری ناترازی در ظرفیت‌های نظری تاریخ شفاهی در محیط دانشگاهی، انجامیده‌است. اهمیت این مطالعه از آن‌جا ناشی می‌شود که پایان‌نامه‌های دانشگاهی علاوه بر اینکه بازتابی از جریان‌های فکری و روش‌شناختی حاکم بر حوزه دانشگاهی هستند، در شکل‌دهی به آینده پژوهش در این عرصه هم نقشی تعیین‌کننده برعهده دارند. از این‌رو، آسیب‌شناسی مذکور می‌تواند زمینه‌ساز ارائه راهبردهایی برای ارتقای کیفیت پژوهش‌های آتی و تقویت نقش تاریخ شفاهی در تولید دانش تاریخی باشد. پژوهش حاضر در پی پاسخ به این پرسش اساسی است که کدام عوامل ساختاری و محتوایی بر بازتاب ناقص ظرفیت‌های تاریخ شفاهی در پایان‌نامه‌های دانشگاهی ایران در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری تأثیر گذاشته‌است و چگونه می‌توان این چالش‌ها را در جهت توسعه علمی این حوزه تعدیل کرد.

پیشینه پژوهش

با بررسی انجام‌شده در پایگاه‌های نمایه‌ساز مقالات و پایان‌نامه‌های دانشگاهی مشخص می‌شود که تاکنون از نظر محتوا، پژوهشی مشابه با عنوان پژوهش حاضر انجام نشده‌است و برخی تحقیقات صرفاً از نظر رویکرد به آسیب‌شناسی در حوزه تاریخ شفاهی نظر داشته‌اند. کاظمی (۱۳۹۴) در پایان‌نامه «بررسی و نقد مطالعات تاریخ شفاهی در دانشگاه‌های ایران» ضرورت تدوین تئوریک مبادی و مبانی مطالعات آکادمیک تاریخ شفاهی را معین کرده‌است و جایگاه و رویکرد تاریخ شفاهی در مطالعات و پژوهش‌های دانشگاهی را فارغ از توجه

به پایان‌نامه‌ها مشخص و تبیین کرده‌است. احمدی (۱۳۹۶) در مقاله «مطالعه تطبیقی تاریخ شفاهی جنگ در آرشیوهای جنگ ایران و جهان از منظر فرایند تولید؛ آسیب‌شناسی تولید تاریخ شفاهی جنگ در ایران و ارائه الگوی پیشنهادی» اشاره دارد که آرشیوهای جنگ ایران، در فرایند تولید تاریخ شفاهی (تدوین اولیه برای تولید، سازمان‌دهی و نگهداری، اطلاع‌رسانی)، به اصول آرشیوی توجه کافی ندارند. او با مطالعه و بررسی وبگاه‌های آرشیوهای تاریخ شفاهی جنگ در سطح جهان و الگوبرداری از آن‌ها، باتوجه به شرایط، امکانات و نیازهای داخلی، الگویی ارائه داده‌است. مخبری (۱۳۹۶) در پایان‌نامه «مطالعه نقاط ضعف و قوت روشی پروژه‌های شفاهی و راهکارهای بهبود روشمندسازی اجرای تاریخ شفاهی در ایران» به این موضوع توجه دارد که از نظر روش مصاحبه، بیشتر متخصصان از روند مصاحبه ناراضی هستند؛ زیرا بسیاری از مصاحبه‌گران فاقد مهارت‌های لازم هستند. همچنین، متخصصان، جمع‌آوری صرف مطالب را کافی نمی‌دانند و مشکلاتی مانند اشتباه گرفتن خاطره‌نویسی با تاریخ شفاهی و نبود شیوه‌نامه متقن و جامع اعتبارسنجی گفته‌های مصاحبه‌شونده را گوشزد کرده‌اند. از نظر او، مغفول‌ماندن بسیاری از موضوعات و نبود آرشیوهای قوی و متمرکز از دیگر ضعف‌هاست. طاهری (۱۳۹۶) در پایان‌نامه «عوامل تأثیرگذار در دسترسی به منابع تاریخ شفاهی در مراکز تاریخ شفاهی ایران»، عوامل مؤثر بر دسترسی به منابع اطلاعاتی تاریخ شفاهی را ابعاد مدیریتی، خدماتی، انسانی، فناوری، اقتصادی، فرهنگی، سیاست‌گذاری، اخلاقی، حقوقی، آموزشی، و پژوهشی بیان داشته‌است.

یاری‌اندریان (۱۳۹۶) در پایان‌نامه «میزان رعایت دستورالعمل‌های حقوقی و اخلاقی مراکز تاریخ شفاهی ایران براساس دستورالعمل‌های انجمن‌های تاریخ شفاهی آمریکا، انگلستان و استرالیا» اشاره دارد که فقط سازمان کتاب‌خانه، موزه و مرکز اسناد آستان قدس رضوی و سازمان اسناد و کتاب‌خانه ملی دارای فرم حقوقی و اخلاقی‌ای هستند که به دستورالعمل‌ها و نظام‌نامه‌های اخلاقی و حقوقی انجمن‌های تاریخ شفاهی آمریکا، انگلستان و استرالیا نزدیک‌تر هستند؛ در نتیجه در این دو سازمان مصاحبه‌کنندگان بیشتر حقوق مصاحبه‌شوندگان را رعایت می‌کنند. رحیمی پردنجانی (۱۴۰۱) در مقاله «آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی زنان در دفاع مقدس» بر این باور است که فرایند گردآوری و تدوین تاریخ شفاهی زنان با موانعی دارای جنبه اجتماعی توأم است یا مواردی را شامل می‌شود که از فرم و عناصر ساختاری تاریخ شفاهی تأثیرپذیر است. این موانع محدودیت مصاحبه به دلایل مختلف فرهنگی و قومی، غلبه احساس بر روایت، مشغله‌های خانه‌داری و تربیت فرزند و متعاقباً تعیین زمان، مدت و مکان مصاحبه و غیره است. کیانی (۱۴۰۱) در پایان‌نامه «وضعیت توصیف مصاحبه‌های تاریخ شفاهی در مراکز آرشیوی ایران» برای

توصیف بهتر مصاحبه‌ها علاوه بر عناصر موجود در کاربرگه توصیف مصاحبه‌ها عناصری همچون ارجاع به منبع، هایپرلینک و توضیحات آن، جزئیات مصاحبه، دسترسی موضوعی، رونوشت جزئی، زبان مصاحبه، کد ارجاع، کلیدواژه، موضوع و یادداشت آرشیو را هم ضروری می‌داند؛ زیرا امکان دسترسی پژوهش‌گران به مصاحبه‌های تاریخ شفاهی آسان‌تر می‌شود و استاندارد واحد برای توصیف مصاحبه‌های تاریخ شفاهی در تمام مراکز ایجاد می‌شود. الماسی (۱۴۰۲) در پایان‌نامه «میزان استفاده از داده‌های تاریخ شفاهی در کتب تاریخ معاصر ایران» با بررسی کتاب‌های دربردارنده موضوع ایران-انقلاب اسلامی انتشار یافته در دهه ۱۳۸۰ش اشاره دارد که بیشترین استفاده از تاریخ شفاهی در این آثار متعلق به سال ۱۳۸۵ش است و از نظر نویسندگان علت اصلی این کار در نظر گرفتن تاریخ شفاهی به عنوان مکمل است. بنابر پیشینه مذکور دریافت می‌شود که تاکنون پژوهشی مستقل و منسجم به آسیب‌شناسی پایان‌نامه‌های دانشگاهی ایران در حوزه تاریخ شفاهی پرداخته‌است که این ضرورت پژوهش حاضر را می‌رساند.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف بنیادی-کاربردی است؛ از لحاظ روش توصیفی-تحلیلی است و شیوه گردآوری داده‌های آن برپایه بررسی پایگاه‌های نمایه‌ساز پایان‌نامه‌های دانشگاهی (کتابخانه ملی، ایران‌داک، نورداک، و کتابخانه‌های دانشگاهی) است و روش تجزیه و تحلیل داده‌های استخراج شده براساس رویکرد تحلیل توأمان کمی-کیفی است.

۲. جایگاه تاریخ شفاهی

استفاده گسترده و مدرن از اصطلاح تاریخ شفاهی نسبتاً جدید، ولی برخوردار از پیشینه است. درواقع، تاریخ شفاهی به قدمت خود تاریخ است و اولین نوع تاریخ محسوب می‌شود. مورخان از دوران باستان^۱ به روایت‌های شاهدان عینی رویدادها متکی بودند؛ تا اینکه تحول رشته دانشگاهی تاریخ، به اولویت‌بخشی به منابع مکتوب و به به حاشیه‌رانی شواهد شفاهی انجامید. ریشه‌های تاریخ شفاهی مدرن اغلب به برنامه‌ای برمی‌گردد که در ۱۹۴۸م توسط آلن نوینز^۲ (روزنامه‌نگار و مورخ شفاهی آمریکای شمالی) در دانشگاه کلمبیا آغاز شد. برداشت نوینز از تاریخ شفاهی دراصل برداشتی آرشیوی بود که هدف آن ثبت افکار و خاطرات سیاست‌مداران، قضات و بازرگانان برجسته، برای آیندگان و استفاده دیگران بود. بعدازآن، پروژه‌هایی که در سایر دانشگاه‌های ایالات متحده و

۱. یکی از روندهای جدید و شایان توجه، استفاده از منابع شفاهی در باستان‌شناسی تاریخی قرن بیستم میلادی است. این مطالعات نشان می‌دهد که حداقل برخی از باستان‌شناسان درحال بررسی ارتباطات نوآورانه بین عرصه‌های مادی و شفاهی هستند تا دیدگاهی انسان‌محورتر را در ساختار علمی باستان‌شناسی شکل دهند (Weisman, 2014, p.558).

2. Alan Neynisi

کتاب‌خانه‌های ریاست جمهوری آغاز شدند، برای بایگانی و استفاده محققان آینده، در مصاحبه با افراد نخبه از الگوی مشابهی پیروی می‌کردند. به تدریج پذیرش سودمندی و اعتبار شواهد شفاهی و در دسترس بودن فزاینده ضبط‌کننده‌های قابل حمل، توسعه تاریخ شفاهی پس از جنگ جهانی دوم را تقویت کرد (Hajek, 2015, p285; Nyhan, 2016, p23; Thomson, 1988, p25; 2007, p51). زمان‌بندی و الگوی این ظهور در نقاط مختلف جهان به نحوی محسوس متفاوت بود. شتاب فزاینده فناوری اطلاعات و ارتباطات در سطح جهانی، دگرگونی‌های بنیادین و عمیقی در عرصه تاریخ‌نگاری پدید آورد. ابداع ابزارهای نوین که با نام انقلاب رسانه‌ای از آن یاد می‌شود، تحولی شگرف در تاریخ‌نگاری ایجاد کرد که می‌توان آن را انقلاب تاریخ شفاهی نامید (پوریختیار، ۱۳۹۸، ص ۴۶).

تاریخ شفاهی را می‌توان مجموعه گفت‌وگوهایی با افراد مطلع دانست که به تولید اطلاعاتی منجر می‌شود که براساس خاطره فرد مصاحبه‌شونده در قالب کلمات شفاهی بیان و ضبط می‌شود. استخراج و ثبت این گفت‌وگوها (صدای گذشته)، به تولید نوعی متن تاریخی منجر می‌شود^۱ (نورائی، ۱۳۸۵، ص ۱۴۸). تاریخ شفاهی «نه تنها درباره اینکه مردم چه کردند سخن دارد، بلکه درباره اینکه آن‌ها چه می‌خواستند بکنند؟ منشأ و باورداشت‌های آن‌ها برای اعمالشان چه بود؟ و اکنون درباره اقدامات خود چه می‌کنند؟ نیز به ما خبر می‌دهد» (نورائی، ۱۳۸۲، ص ۶۸). تاریخ شفاهی علاوه بر ارائه اطلاعات تحقیقاتی، می‌تواند به عنوان پیوندی از حال نزدیک به گذشته نزدیک، به شیوه‌ای قابل فهم و بسیار انسانی عمل کند (Baum, 1995, p3). این روش پژوهش علمی برای جمع‌آوری و نگهداری اطلاعات جامعه‌شناسی تاریخی از حافظه افراد سهمیم در رخدادهای تاریخی یا شاهدان عینی آن‌ها در هر طبقه اجتماعی است که در راستای تبیین تاریخ سعی دارد فارغ از توجه به جنسیت، ملیت، و مذهب، وقایع مربوط به افراد را ثبت و ضبط کند (نیک‌رهی، ۱۴۰۰، ص ۹۲؛ صالحی، ۱۴۰۲، ص ۳۶). تاریخ شفاهی در دوره معاصر شکل گرفته است؛ ولی گسترش آن، محصول نیازهای تاریخی جامعه هر دوره و به تناسب خواست‌ها، آرزوها، ضرورت‌ها و البته برپایه برنامه‌ریزی بوده است. اهمیت تاریخ شفاهی در این است که نه تنها نوع غیر معمولی شواهد را می‌شناساند، بلکه بخش‌های مختلف و غالباً مخفی تاریخ را آشکار و دسترس‌پذیر می‌سازد و زوایای جدیدی از تفسیر را مطرح می‌کند. متعاقباً تاریخ شفاهی را می‌توان راهکاری برای دستیابی به اطلاعات لازم با هدف بازسازی گذشته برای بازشناسی رویدادها قلمداد کرد (حسن‌آبادی، ۱۴۰۰، ص ۱۱۰؛ نورائی، ۱۳۸۹، ص ۴۵).

تا عصر عمومی شدن تاریخ شفاهی در دهه نخست قرن بیست و یکم میلادی، برای

۱. در تعریفی کاربردی، تاریخ شفاهی ثبت شهادت‌های شخصی است که به صورت شفاهی ارائه می‌شود (Yow, 2005, p3).

روند تکامل تاریخ شفاهی سه دوره را می‌توان قائل شد: ۱- از ۱۹۴۷م تا دهه ۱۹۷۰م که دوره نخست شکل‌گیری تاریخ شفاهی است. در این دوره شفاهی‌کاران به دنبال وقایع معین و جزئیات روزمره پیرامونی بودند و همچون تاریخ‌نگاری مکتوب، برای یافتن عناصر و گزارش‌های تاریخی در شواهد شفاهی، مصاحبه می‌کردند. ۲- از ۱۹۷۹م دوره دوم با تفکری متفاوت ادامه یافت؛ چنانکه تفکر تفسیری وارد کارهای شفاهی‌کاران شد. آنان دریافتند که مستخرجات مصاحبه را نمی‌توان واقعیت صرف دانست و تنها با تفسیر آن‌ها است که می‌توان به بازنمایی گذشته پرداخت. ۳- نسل متأخر تاریخ‌نگاران افزون‌بر مدنظر قراردادن عناصر تحقیقات پیشین، با تجارب گروه‌های به حاشیه‌رانده شده و جهان‌های مفقود به تاریخ‌نگاری فرودستان پرداختند؛ در نتیجه گستره پوشش کارهای شفاهی‌نگاران به وسعت و تنوع رو نهاد (نورائی، ۱۳۹۲، ص ۳). علاوه بر این، چهار انقلاب پارادایمی در عرصه نظریه و عمل در تاریخ شفاهی مطرح شده است: ۱- احیای خاطره به عنوان منبعی برای تاریخ مردمی در دوران پس از جنگ جهانی دوم؛ ۲- تکامل رویکردهای پساپوزیتیویستی به خاطره و ذهنیت از اواخر دهه ۱۹۷۰م؛ ۳- دگرگونی در درک نقش مصاحبه‌گر و تحلیل‌گر مورخ شفاهی از اواخر دهه ۱۹۸۰م؛ ۴- انقلاب دیجیتال در اواخر دهه ۱۹۹۰م و اوایل دهه ۲۰۰۰م. در این تغییرات پارادایمی، چهار عاملی که بر تاریخ شفاهی تأثیر گذاشته‌اند و به نوبه خود شدیداً تحت تأثیر مورخان شفاهی قرار گرفته‌اند نیز وجود دارد: ۱- افزایش اهمیت رویه‌های سیاسی و قضایی که در آن شهادت شخصی منبعی محوری است؛ ۲- بین‌رشته‌ای شدن فزاینده رویکردها به مصاحبه و تفسیر خاطره؛ ۳- گسترش مطالعات مرتبط با رابطه تاریخ و خاطره از دهه ۱۹۸۰م؛ ۴- بین‌المللی شدن روبه تکامل تاریخ شفاهی (Thomson, 2007, p49).

تاریخ شفاهی در آغاز بر رویدادها، دوره‌ها و درون‌مایه‌های گسترده تاریخی متمرکز بود. سوژه‌ها عمدتاً از نخبگانی انتخاب می‌شدند که دارای آرشیوهای شخصی و بانک‌های حافظه غنی بودند؛ این آرشیوها و بانک‌های حافظه قوی به‌طور مرسوم نیز می‌توانستند به صورت خارجی اعتبارسنجی شوند. تا پایان دهه ۱۹۶۰م، پژوهش‌گران به تدریج به توانایی تاریخ شفاهی در دموکراتیک‌سازی تاریخ و هم‌چنین امکان نه فقط پرکردن شکاف‌های موجود در اسناد رسمی، بلکه گسترش این اسناد برای دربرگیری داستان‌های مردمان و تجربه‌هایی آگاهی یافتند که تحت تاریخ فاتحان مدفون شده بودند یا از تاریخ حذف شده بودند (Pollock, 2009, p145). به عبارتی، تاریخ شفاهی اغلب برای ترویج یا بزرگداشت هویتی مشترک، یعنی حسی از جامعه‌بودگی یا احساس تعلق به یک جامعه، در درون گروه اجتماعی خاصی به کار برده شد. این موضوع به‌ویژه زمانی

رخ می‌داد که گروه یا جامعه‌ای به سکوت وادار شده بودند، تهدید شده بودند یا نابود شده بودند. بنابراین، تاریخ شفاهی به اقداماتی برای بقای فرهنگی-اجتماعی مبدل شد و برنامه‌ها و پروژه‌های مبتنی بر آن، ابزارهای مهمی برای حفظ یا برقراری دوباره ارتباط با گذشته و تقویت امید به آینده شد (Hamilton, 2008, p103). در این راستا آلستر تامسون استدلال می‌کند که تاریخ شفاهی به بی‌صدایان، مانند زنان، کارگران، اقلیت‌های قومی، مردم بومی و گروه‌های به‌حاشیه‌رانده‌شده، صدا بخشد و مورخان را قادر کرد تا حوزه‌های کمترتحقیق‌شده در تاریخ مانند خانواده و مسائل خصوصی را بررسی کنند. از این رو، تاریخ شفاهی توانست اطلاعاتی درباره زندگی روزمره ارائه دهد و بینش‌هایی درباره ذهنیت مردم عادی ارائه دهد و داده‌هایی را آماده کند که به‌سادگی از منابع سنتی تر استخراج نمی‌شدند (Thomson, 1999, p291).

علاوه‌براین، تاریخ شفاهی فراتر از روشی صرف برای کشف حقایق درباره گذشته، روشی خلاقانه و تعاملی است برای ورود به لایه‌های متعدد معنا و تفسیر موجود در خاطرات افراد. این ترکیب تاریخ شفاهی به‌عنوان فرایندی تعاملی و درگیرشدن مورخ با معنایی است که افراد به گذشته نسبت می‌دهند (تفسیر)؛ که آن را به‌عنوان رویه تاریخی خاص متمایز می‌سازد. تاریخ شفاهی شبیه منابع مکتوب نیست و متفاوت با هر سند تاریخی یا منبع اولیه دیگری است که مورخ استفاده می‌کند؛ بنابراین به تکنیک‌های تحلیلی خاصی نیاز دارد که برای تفسیر لایه‌های متعدد آن به‌طور ویژه مناسب باشد. کاری که مورخ انجام می‌دهد گفت‌وگو با راوی، شکل‌دهی فعال به گفتمان بین راوی و روایت و سپس ترجمه و ارائه آن مطالب است که تاریخ شفاهی را به‌عنوان یک گونه (یک دسته یا نوع متمایز از رویه و منبع) نشان می‌دهد. این رویه تاریخ شفاهی -عمل کردن به آن و نه محتوای به‌دست‌آمده از آن- است که این روش تحقیق تاریخی را متفاوت می‌سازد (Abrams, 2010, p18). تاریخ شفاهی در مجموعه دانش تاریخ قرار دارد و مأموریت اصلی آن در مطالعه‌های تاریخی تعریف می‌شود؛ ولی در قلمرو عمومی، منطق بین‌رشته‌ای دارد. تاریخ شفاهی با ذهن و حافظه، رویدادها و وقایع را بازیابی می‌کند؛ بنابراین، موضوع آن به‌لحاظ زمانی تا جایی ادامه می‌یابد که برای ذهن تاریک نیست؛ ولی در همین دامنه زمانی، موضوع‌ها ممکن است نامحدود باشند. دامنه تاریخ شفاهی به‌علت محدودیت‌های عمر، ذهن و حافظه، از گذشته نزدیک شروع می‌شود و اکنون را درمی‌نوردد و به آینده می‌رسد. عمر و ذهن انسان اجازه نمی‌دهد تا تاریخ شفاهی به بیش از سه نسل بازگردد. از این رو، دامنه تاریخ شفاهی از دیده‌ها تا شنیده‌ها کشیده می‌شود. دامنه موضوع‌های تاریخ شفاهی نیز نامحدود است (انسان و محیط).

هرآنچه پیرامون زندگی انسان روی داده است و روی می دهد، می تواند موضوع بحث تاریخ شفاهی باشد. در مجموع، تاریخ شفاهی در مقام تاریخ نگاری ممکن برای همگان و نوعی جدید از تاریخ نگاری اجتماعی، در سه حوزه زمانی و مکانی و موضوعی (رویداد، حادثه، پدیده)، شایسته مطالعه است (کاظمی، ۱۴۰۰، صص ۳-۴).

در تاریخ نگاری رایج، مورخان با دیدگاه های ایدئولوژیک، معرفت شناسی و روش شناسی خویش به واقعیت ها می نگرند و از وقایع رخ داده، روایتی را برداشت می کنند و نوشتاری را ترسیم می کنند که گاه با کم رنگ سازی و پررنگ سازی وقایع، به شرح و بسط نقلی می پردازند و گاه فراتر از آن به تحلیل شخصی می پردازند. اکتفای صرف به نظرات گوناگون مورخان در حوزه تاریخ نگاری معاصر، نقص رایجی است که وجود دارد. تاریخ شفاهی می کوشد به رفع این نقص بپردازد و با انجام مصاحبه و کالبدشکافی علل و عوامل مؤثر بر پیدایش پدیده ها و تحولات اجتماعی با تبیین همه جانبه به دیدگاه های گوناگون دست یابد و از آسیب تک سبب بینی و دید تک بعدی مورخ یا راوی در امان ماند و به تکمیل و تصحیح تاریخ نگاری مکتوب معاصر بپردازد.^۱ ویژگی برجسته تاریخ شفاهی در مقایسه با تاریخ نگاری کلاسیک (مبتنی بر اسناد و گزارش های رسمی)، ضبط و ترسیم ویژگی های روان شناختی افراد و ارائه تصویری زنده براساس تجربیات مستقیم و غیرمستقیم آن هاست (توکلی، ۱۳۹۴، ص ۹؛ توکلی، ۱۳۹۶، ص ۵۶). با این حال، تاریخ شفاهی ذاتاً ابزاری برای تغییر تاریخ نیست و تأثیر آن کاملاً به انگیزه و نحوه به کارگیری آن وابسته است. در عین حال، این روش از این توانایی برخوردار است که هم محتوای تاریخ و هم هدف تاریخ را متحول کند. تاریخ شفاهی می تواند محوریت موضوعات تاریخی را دگرگون کند و زمینه های نوینی برای پژوهش فراهم آورد. تاریخ شفاهی می تواند فاصله میان نسل ها و فضاهای مختلف را ازین برد و در عرصه تولید آثار تاریخی با بازگرداندن جایگاه محوری به عامه مردم، روایت تاریخ را از زبان افرادی بازگو کند که خود خالق و تجربه کننده آن بوده اند (Thompson, 2016, p34).

به دلیل اهمیت و پیشینه غنی بازتولید روایات شفاهی در تولید تاریخ در قلمرو ایران^۲، عملاً پس از وقوع انقلاب اسلامی، تاریخ شفاهی به عنوان نوعی شیوه پژوهش تاریخی، مورد توجه ویژه پژوهش گران ایرانی قرار گرفت. هرچند پیش از انقلاب بعضی مجلات خاطرات بزرگان را منتشر می کردند، ولی این اقدام تاحدودی با شیوه جمع آوری اطلاعات در تاریخ شفاهی متفاوت بود. پس از انقلاب، بسیاری از وابستگان رژیم گذشته از ایران خارج شدند و بسیاری از مبارزان و زندانیان سیاسی از زندان ها

۱. از دیگر کارکردهای تاریخ شفاهی، حفظ و انتقال ریشه های فرهنگی، باورها، مشاغل و هنرهای در حال زوال و همچنین، ثبت پویای داده هایی است که در منابع مکتوب قابل دستیابی نیست (نهای، ۱۳۹۷، ص ۶۷).
۲. برای آگاهی بیشتر در این باره، رک: (احمدی، ۱۳۸۶، ص ۲۹)

آزاد شدند. از سویی حذف قیدوبندهایی که بسیاری از آگاهان را به سکوت می‌کشاند، فضای مناسبی برای بیان تجربیات و داشته‌های نهان آنان ایجاد کرد. از این هنگام، برخی در داخل ایران و خارج از ایران درصدد برآمدند با این آگاهان مصاحبه کنند. تاریخ شفاهی ایران پس از تشکیل انجمن جهانی تاریخ شفاهی^۱ در ۱۹۷۰م، رشد و گسترش چشمگیری یافت. نخست مراکز تاریخ شفاهی فعالی در زمینه مطالعات مربوط به تاریخ ایران در خارج از کشور شکل گرفت.^۲ پس از آن در داخل ایران، بنیاد تاریخ انقلاب اسلامی از متقدمین دست‌اندرکار ضبط مصاحبه تاریخ شفاهی بود که با هدف تدوین تاریخ انقلاب اسلامی تشکیل شده بود. از دیگر مراکز فعال، سازمان سابق اسناد ملی ایران (معاونت فعلی اسناد ملی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران)، دفتر ادبیات انقلاب اسلامی وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، مؤسسه تنظیم آثار و نشر ارزش‌های حضرت امام^(ره)، و آستان قدس رضوی را می‌توان نام برد^۳ (نیک‌نفس، ۱۳۸۳، ص ۶).

در حوزه دانشگاهی، محققان تاریخ شفاهی در نیمه دوم قرن بیستم میلادی با هدف صریح مقابله با تاریخ طبقه حاکم - که منابع خود را از متون نخبگان اجتماعی می‌گرفت - با رویکردی که به آن «تاریخ از پایین» می‌گویند، وارد عرصه دانشگاهی شدند. در این فضا، تاریخ شفاهی می‌کوشید تا علم تاریخ را از محدودیت‌های این منابع رهایی بخشد و ابژه‌های منابع مکتوب را به سوره‌های تاریخ و به بازیگران تاریخی تبدیل کند (Tschiggerl, 2019, p72). سپس تاریخ شفاهی در این مفهوم جدید به مثابه دانشی با ماهیتی میان‌رشته‌ای مورد توجه و تأکید محافل دانشگاهی قرار گرفت. احتمالاً دلیل اصلی این توجه در ارتباط تنگاتنگی بود که تاریخ شفاهی آشکارا با دانش‌های مردم‌شناسی، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و تاریخ برقرار کرد؛ زیرا تاریخ شفاهی از جمله ابزارهای مهم برای جمع‌آوری منابع و داده‌های خام در زمینه‌های گوناگون بود (احمدی، ۱۳۹۳، ص ۹۶). با وجود آنکه آشنایی دانشجویان ایرانی با مفهوم جدید تاریخ شفاهی به سال‌های پس از جنگ تحمیلی بازمی‌گردد، ولی هنوز در ایران بحث استفاده کاربردی از تاریخ شفاهی برای آموزش مخاطبان در سطوح مختلف مطرح نشده است و دانشگاه‌ها، غیر از موارد خاص، به‌طور جدی به آن نپرداخته‌اند. تنها، برگزاری برخی کارگاه‌های آموزشی توسط مراکز تاریخ شفاهی مورد توجه قرار داشته است که آن نیز صرفاً بر موضوعات خاص تأکید داشته است؛ سایر کارگاه‌های آموزشی نیز استانداردهای لازم را نداشته‌اند و خروجی محور هم نبوده‌اند. دانشگاه‌ها نیز هنوز از شیوه آموزشی دقیق، منسجم و ساختارمندی برای بهره‌گیری از ظرفیت تاریخ شفاهی برخوردار نیستند

1. OHA: Oral History Association

۲. ازجمله این مراکز: ۱- پروژه تاریخ شفاهی ایرانیان در مرکز مطالعاتی خاورمیانه دانشگاه هاروارد (آغاز ۱۹۸۰م به مدیریت حبیب لاجوردی)؛ ۲- تاریخ شفاهی جنبش چپ ایران از دهه ۱۹۲۰-۱۹۹۰م، (آغاز ۱۹۸۳م به مدیریت حمید احمدی)؛ ۳- مرکز تاریخ شفاهی یهودیان (آغاز ۱۹۹۵م به سرپرستی هما سرشار در آمریکا)؛ ۴- بنیاد مطالعات ایرانی (آغاز ۱۹۸۱م)؛ ۵- اداره تحقیقات تاریخ شفاهی در کتابخانه دانشگاه لیما (ارتباطات ایران و آمریکا) (درکتانین، ۱۳۸۴، ص ۳۱).

۳. اکثر مجموعه‌های تاریخ شفاهی در حال حاضر آنلاین نیستند و هرچند بسیاری از مراکز برای سهولت در نگهداری و دسترسی طولانی‌مدت به تبدیل منابع آنالوگ به قالب‌های دیجیتال اقدام کرده‌اند، ولی همچنان تمایل به حفظ قدیمی‌ترین و در معرض خطرترین شیوه نگهداری از این منابع مشاهده می‌شود (Schneider, ۲۰۱۴، p۲۸).

(عزیزی، ۱۳۸۴، ص ۹؛ حسن آبادی، ۱۳۹۲، صص ۲۳-۲۴). به عبارتی دیگر، تاکنون در مراکز دانشگاهی ایران، تاریخ شفاهی جایگاه لازم خود را نیافته است. شاید علت نبود توجه کافی به تاریخ شفاهی، علاوه بر نوین بودن این روش در ایران، فقدان تجربه و مهارت و باور کافی به تاریخ شفاهی باشد؛ زیرا فرایند تحول و تغییر در علوم همواره تدریجی است و قبول و پذیرش روش های جدید همواره با مقاومت هایی روبه رو است و پذیرش آن ها نیازمند زمان است. فقدان تجربه و مهارت لازم در میان دانشگاهیان، موجب می شود تا برخی از آن ها توجه لازم را به تاریخ شفاهی نداشته باشند. در چند دهه اخیر با وجود آشنایی نسبی دانشگاهیان با تاریخ شفاهی، نپرداختن حرفه ای دانشگاه ها به تاریخ شفاهی^۱، دایره فعالیت مورخان شفاهی کار را تنگ تر کرده است و تمایل زیادی به حرفه ای شدن تاریخ شفاهی و تمایز میان تازه کارها و حرفه ای ها مشاهده نمی شود^۲ (توکلی، ۱۳۹۴، ص ۹؛ حسن آبادی، ۱۳۹۷، ص ۳۵).

۳. پایان نامه های حوزه تاریخ شفاهی

پایان نامه های مقاطع مختلف رشته تاریخ، نقشی مهم در رشد و توسعه دانش و مهارت های پژوهشگران این حوزه ایفا می کنند. این آثار دانشجویان را با چالش های نقد منبع، تفسیر زمینه مند و اخلاق پژوهش مواجه می سازند و از طریق کشف اسناد دست اول یا بازخوانی انتقادی منابع، به تولید بینش های نوین در روایت های تاریخی می انجامند. این فرایند، پویایی گفتمان تاریخ نگارانه را تقویت می کند. با این حال، آسیب شناسی نظام مند این تولیدات علمی، پیش شرط ضروری برای تضمین کیفیت و اصالت آن ها است. کاستی های روش شناختی، به تحلیل های سطحی و گاه تحریف شده تاریخی منجر می شود و چالش های ساختاری، سلامت علمی پایان نامه ها را تهدید می کند. واکاوی این آسیب ها، زمینه ساز اصلاح و ارتقای راهنمایی های استادان می شود و با تدوین استانداردهای واضح، پویایی معرفت شناختی رشته تاریخ را تقویت می کند؛ این جریان از موضوع پریشی، روش پریشی، زمان پریشی، مقطع پریشی و مکان پریشی در پایان نامه ها جلوگیری می کند. از این منظر آسیب شناسی پایان نامه های نگارش یافته با محوریت تاریخ شفاهی در سطح عنوان، گرایش، مقطع، تاریخ دفاع و کانون تولید ضرورت می یابد.

۱. این در حالی است که در برخی از کشورها، تاریخ شفاهی به عنوان یک واحد کمک درسی در مدارس ابتدایی، راهنمایی، و دبیرستان استفاده می شود و جنبه های مثبت فراوانی را به همراه دارد (حسن آبادی، ۱۳۸۸، ص ۱۲).

۲. باین حال، «تاریخ شفاهی را نمی توان جریان، شغل یا نظامی خاص دانست. حتی با وجود اینکه مؤسسات حرفه ای و متخصصان آن را همچون یک روش به کار می گیرند، باز تاریخ شفاهی نمی تواند در چارچوبی خاص قرار گیرد؛ بلکه آن را می توان تکنیکی در خدمت نظام های مختلف با کاربردهای متفاوت دانست» (حسن آبادی، ۱۳۹۰، ص ۳۷۳).

۳. تاریخ شفاهی از دو دیدگاه عمده مدرن و پست مدرن قابل بحث است. هدف از گردآوری مجموعه تعاریف در بخش مذکور، نه نادیده گرفتن این قیامت، بلکه بازتاب دادن واقعیت پیچیده و چندصدایی خود رشته تاریخ شفاهی است. تاریخ شفاهی به عنوان یک روش و رشته، در فضایی میان رشته ای و پویا تکامل یافته است. در عمل، مرز بین رویکردهای مدرن و پست مدرن، اغلب سیال و درهم تنیده است. اغلب تاریخ شناسان شفاهی در کار عملی خود، عناصری از هر دو سنت را به کار می گیرند. این تعاریف نه در تقابل، بلکه در مکالمه نظری با یکدیگر قرار دارند. پروژه های دانشگاهی تاریخ شفاهی معاصر در ایران نیز غالباً در فضای بینابینی این دو سنت نظری و با تلفیقی عمل گرایانه از مؤلفه های هر دو سنت عمل می کنند.

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۱	تاریخ شفاهی و مستند دانشکده داروسازی دانشگاه تهران (۱۳۳۵-۱۳۵۵ ش)	حبیب‌الله درویش‌نژاد	داروسازی	دکتری	۱۳۸۰	تهران	دانشگاه علوم پزشکی
۲	بررسی آداب و رسوم مردم بوشهر با توجه به جنبه‌های مذهبی و تربیتی	فلک‌ناز آتشی	تعلیم و تربیت اسلامی	کارشناسی ارشد	۱۳۸۲	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۳	چگونگی رادیایی زنان در تعزیه بوشهر	منصور لایری منفرد	نمایش	کارشناسی ارشد	۱۳۸۳	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۴	تاریخ شفاهی زنان؛ تجربه زیسته همسران شهدا در جنگ	فرخنده ایل‌خان	مطالعات زنان	کارشناسی ارشد	۱۳۸۸	تهران	دانشگاه الزهرا (س)
۵	گردآوری و ثبت ادبیات شفاهی رایج میان زرتشتیان ایران و مقایسه آن با متون دوره میانه فارسی زرتشتی	مهرداد خان‌زاده	فرهنگ و زبان‌های بلستانی	کارشناسی ارشد	۱۳۸۹	تهران	دانشگاه شهید بهشتی
۶	طبقه‌بندی و تحلیل ادبیات شفاهی نظم و نثر در هرسین	آمنه رستمی	زبان و ادبیات فارسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۰	لرستان	دانشگاه لرستان
۷	بررسی تحولات کنش‌های کارگری چند دهه اخیر ایران	نوذر امین صارمی	جامعه‌شناسی سیاسی	دکتری	۱۳۹۰	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۸	تاریخچه نخستین انجمن کتابداران ایران بین سال‌های ۱۳۴۵-۱۳۵۹ با تأکید بر شرایط اجتماعی انحلال آن	فاطمه زارع	مدیریت اطلاعات	کارشناسی ارشد	۱۳۹۰	اصفهان	دانشگاه اصفهان
۹	پیامدهای ورود تکنولوژی و صنعت به مناطق کردنشین ایران	جلیل‌سحابی	جامعه‌شناسی توسعه	دکتری	۱۳۹۰	تهران	دانشگاه تهران
۱۰	تحلیل روایت زنانه از جنگ: تجربه زیسته زنان جنگ‌زده مهاجر خوزستانی ساکن در شهرک شهید بهشتی مشهد	هانیه دانشور	مطالعات فهنکی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۱	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی

جدول ۱

پایان‌نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ
شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۱۱	نقش مفاهیم تاریخی در معماری؛ کانون احیا و بازگایی تاریخ شفاهی تهران	شیدارمضانی	معماری	کارشناسی ارشد	۱۳۹۱	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۱۲	تاریخ شفاهی مهاجران افغان در اصفهان (با تکیه بر کارکردهای آموزشی)	روح‌الله صفری	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۱	یزد	دانشگاه یزد
۱۳	بررسی تاریخ شفاهی طراحی گرافیک مدرن ایران (از دهه ۲۰ تا پایان دهه ۴۰ شمسی)	نجمه بقیشینی	ارتباط تصویری	کارشناسی ارشد	۱۳۹۱	تهران	دانشگاه هنر
۱۴	تحلیل تاریخی جامعه‌شناسی پیامدهای فرهنگی اجتماعی نوسازی در کردستان (مطالعه موردی: جامع روستایی موکریان)	رشید احمد رش	جامعه‌شناسی توسعه	دکتری	۱۳۹۱	تهران	دانشگاه تهران
۱۵	تاریخ شفاهی انقلاب اسلامی در شهرستان بابل با رویکرد تاریخ تشیع	ایرج خلیجی	تاریخ تشیع	کارشناسی ارشد	۱۳۹۲	تهران	دانشگاه پیام نور
۱۶	تجربه زیسته فرزندان شهدا	فهیمة پرورش	جامعه‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۲	تهران	دانشگاه الزهراء (ع)
۱۷	علل انشعاب جامعه روحانیت مبارز تهران	سامان محمدی	علوم سیاسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۲	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۱۸	تحلیل جامعه‌شناختی فراز و فرود گروه‌های استراتژیک پیش از مشروطیت تا کنون؛ مورد مطالعه: منطقه بیرم لارستان	محمدرضا تهمک	جامعه‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۲	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۱۹	بررسی طراحی جلد صفحه‌های موسیقی ایران قبل از انقلاب اسلامی	یاسمن دخت دباغ	ارتباط تصویری	کارشناسی ارشد	۱۳۹۳	تهران	دانشگاه هنر
۲۰	تاریخ شفاهی کشتی فرنگی در مسابقات المپیک ۲۰۱۲ لندن	پویا فضل‌اللهی	مدیریت ورزشی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۳	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی

ادامه جدول ۱

پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۲۱	عوامل شکل‌گیری انقلاب اسلامی و چگونگی روند آن در بهبهان	طاهره ابوعلی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۳	تهران	دانشگاه الزهرا ^(ب)
۲۲	بررسی نقش قزوین در دفاع مقدس با تأکید بر حضور نظامی	رضا سجادی	تاریخ انقلاب اسلامی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۳	قزوین	دانشگاه بین‌المللی امام خمینی ^(ب)
۲۳	مطالعه درک نخبگان از مفهوم تاریخ شفاهی	راضیه فرشید	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۴	تهران	دانشگاه تهران
۲۴	روش‌شناسی فهم و تبیین مراجع طراحی معماران سنتی معاصر ایران	هادی صفایی‌پور	معماری	دکتری	۱۳۹۴	تهران	دانشگاه تربیت مدرس
۲۵	بررسی جایگاه عکس و عکاسی در تدوین تاریخ شفاهی دفاع مقدس (مورد پژوهی: عکس رزمندگان یزدی)	آرزو علی‌زاده	عکسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۴	تهران	دانشگاه هنر
۲۶	غایش کم‌دی اصفهان بر محور تاریخ شفاهی طنز پویان اصفهان	هوشنگ جمشیدیل	پژوهش هنر	کارشناسی ارشد	۱۳۹۴	اصفهان	دانشگاه هنر
۲۷	مطالعه تطبیقی تاریخ شفاهی جنگ در آرشیوهای جنگ ایران و جهان از منظر فرایند تولید؛ آسیب‌شناسی تولید تاریخ شفاهی جنگ در ایران و ارائه الگوی پیشنهادی	فاطمه احمدی	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۴	تهران	دانشگاه الزهرا ^(ب)
۲۸	بررسی مناسبات حرفه‌ای و اقتصادی گرافیک نوین ایران با رویکرد تاریخ شفاهی (۴۰ سال اخیر)	محمد شمس	ارتباط تصویری	کارشناسی ارشد	۱۳۹۴	تهران	دانشگاه علم و فهنک
۲۹	زمینه‌ها و علل شورش صولت السلطنه هزاره و پیامدهای آن	الیاس مرادی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۴	بیرجند	دانشگاه بیرجند

ادامه جدول ۱

پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۳۰	تاریخ شفاهی و مطالعه انتقادی شعر دیگر (موج نو) ازمنظر چهره‌های شاخص جریان‌های شعری پس از نیما	زهراماحوزی	زبان و ادبیات فارسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه تهران
۳۱	تکوین فرایند نظارت چاپ در ایران	زهره حیدری	گرافیک	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه علم و فرهنگ
۳۲	تبیین الگوی فکری کارآفرینان موفق بخش صنعت در ایران	ذبیح مرادپور	مدیریت صنعتی	دکتری	۱۳۹۶	مازندران	دانشگاه مازندران
۳۳	تاریخچه رادیو کردی (رادیو به زبان کردی) در ایران از آغاز تا زمان انقلاب اسلامی	آرش امجدی	ایران شناسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه تهران
۳۴	بررسی و نقد مطالعات تاریخ شفاهی در دانشگاه‌های ایران	محسن کلظمی	تاریخ ایران	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه پیام نور
۳۵	تاریخ شفاهی قهرمانی تیم ملی تکواندو ایران در مسابقات جهانی ۲۰۱۵ م روسیه	مهران عسکری	مدیریت ورزشی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۳۶	تحلیل مناسبات نقاشان و سیاست در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ شمسی (با رویکرد تاریخ شفاهی)	سجاد باغبان ملهر	تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی	دکتری	۱۳۹۵	تهران	دانشگاه شاهد
۳۷	رویکردهای مختلف در ساخت مستند رادیویی براساس تاریخ شفاهی (با تکیه بر نمونه‌هایی از npr و bbc)	سیاوش مقدم چرکاری	تهیه کنندگی رادیو	کارشناسی ارشد	۱۳۹۵	تهران	دانشگاه صداوسیما
۳۸	تاریخ اجتماعی، سیاسی، فرهنگی شریف آباد (شریفه) قزوین از ۱۳۴۲ تا ۱۳۶۸ ش	سیلیمهدی موسوی	تاریخ انقلاب اسلامی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	قزوین	مؤسسه آموزش عالی البرز
۳۹	بررسی اندیشه‌ها و سیر تاریخی فرقه ذکری در بلوچستان	محمد صدیق دهواری	تاریخ اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	زاهدان	دانشگاه سیستان و بلوچستان

ادامه جدول ۱

پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۴۰	جریان‌های فکری حاکم بر تولیدات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با روش تاریخ شفاهی (از ۱۳۴۴ تا ۱۳۷۹ ش)	داریوش پارسا نژاد	پژوهش هنر	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه علم و فرهنگ
۴۱	تولید اجتماعی فضای شهری (مطالعه موردی: شهر بابلسر در دوره‌های قاجار و پهلوی)	مینو صدیقی کسمانی	جامعه‌شناسی	دکتری	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه تهران
۴۲	عوامل تأثیرگذار در دسترسی به منابع تاریخ شفاهی در مراکز تاریخ شفاهی ایران	سارا طاهری	مدیریت اطلاعات	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه الزهرا (س)
۴۳	میزان رعایت دستورالعمل‌های حقوقی و اخلاقی مراکز تاریخ شفاهی ایران براساس دستورالعمل‌های انجمن‌های تاریخ شفاهی آمریکا، انگلستان، و استرالیا	فاطمه یاری اندریان	مدیریت اطلاعات	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه الزهرا (س)
۴۴	مطالعه نقاط ضعف و قوت روشی پروژه‌های شفاهی و راهکارهای بهبود روشمندسازی اجرای تاریخ شفاهی در ایران	مجتبی مخبری	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۶	تهران	دانشگاه تهران
۴۵	کارکرد حزب توده در یزد بین سال‌های ۱۳۲۰ ش- ۱۳۳۲ ش	احمد فلاح مدواری	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۷	یزد	دانشگاه یزد
۴۶	بررسی اوضاع پزشکی و پزشکان همدان در دوره پهلوی دوم (۱۳۲۰-۱۳۵۷ ش)	رضا کریمی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۷	همدان	دانشگاه پیام نور
۴۷	بررسی اوضاع سیاسی، اقتصادی و اجتماعی دالکی در دوره پهلوی (۱۳۰۴-۱۳۵۷ ش)	زهره مهتدی	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۳۹۷	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس

ادامه جدول ۱

پایان‌نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۴۸	تاریخ انقلاب اسلامی در گناباد	الهام ذوقی بیلینی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۷	مشهد	دانشگاه فردوسی
۴۹	مناسک اسلامی در ادارات (مشهد ۱۳۰۵-۱۳۶۷ ش)	احمد رضا کامپار	تاریخ تشیع	کارشناسی ارشد	۱۳۹۷	مشهد	دانشگاه فردوسی
۵۰	تاریخ شفاهی کتابداری (علم اطلاعات و دانش شناسی) در ایران	ابوالفضل نجاری	مدیریت اطلاعات	کارشناسی ارشد	۱۳۹۷	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۵۱	تاریخ نگاری شفاهی تولید پوش‌های (چادرهای) تکلیای استان یزد و اصفهان با تأکید بر فرم و مضمون	مصطفی هاتفی اردکانی	صنایع دستی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	یزد	دانشگاه علم و هنر
۵۲	تاریخ شفاهی قیام مردم سیستان در نوزده بهمن ۱۳۳۰ ش	شهرام مالکی شجاع	علوم سیاسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	زاهدان	دانشگاه آزاد اسلامی
۵۳	کارویژه تبعیدگاهی جزیره خارک در تاریخ معاصر ایران (۱۳۳۷-۱۳۳۷)	مرضیه سعدآهنگر	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۵۴	بررسی مراسم شیعی بشرویه در صد سال اخیر	ملیحه صادقی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	بیرجند	دانشگاه بیرجند
۵۵	بررسی تاریخ تحولات و اکتشافات نفت در کرمانشاه، از آغاز تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ ش	فرشته آزره	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	اردبیل	دانشگاه محقق اردبیلی
۵۶	بررسی نقش مرحوم رحمت‌الله قائمی در انقلاب اسلامی شهرستان رودسر: منطقه اُشکورات، رحیم‌آباد، طول‌لات و آزارکی	سجاد کاوسی طیولا	علوم سیاسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	رشت	دانشگاه آزاد اسلامی
۵۷	بررسی جایگاه و نقش کتاب عکس در جامعه عکاسی معاصر ایران	شهلا رفعتی	عکسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	تهران	دانشگاه هنر

ادامه جدول ۱

پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ
شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۵۸	پژوهشکده تاریخ شفاهی خراسان با رویکرد تاریخ محلی	هانیه قامتی طویل	مهندسی معماری	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	قوچان	مؤسسه آموزش عالی اترک
۵۹	صنعت نفت فلات قاره بهرگان و تأثیر آن بر اوضاع بنادر شمالی خلیج فارس در دوره پهلوی دوم (مطالعه موردی: بنادر دیلم، امام حسن، و گناوه)	مهران صدیقی	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۶۰	تحلیل گفتمان آلبوم‌های شخصی عکس شهدای جنگ ایران و عراق با تأکید بر سه دهه (۶۰ تا ۸۰)	محمد مهرآرا	عکسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	تهران	دانشگاه هنر
۶۱	بررسی وضعیت آرشیوهای تاریخ شفاهی دفاع مقدس در ایران	محسن فدایی	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۸	تهران	دانشگاه تهران
۶۲	بررسی و بازخوانی جنگ ایران- عراق در آثار هنرمندان غرب کشور (با نگاهی بر آثار هادی و مهدی ضیاءالدینی)	لیلا رشنوادی	نقشی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۹	اصفهان	مؤسسه آموزش عالی سپهر
۶۳	ارزیابی فعالیت‌های جهاد سازندگی در حوزه فرش دستباف فارس (فاصله سال‌های ۱۳۵۸- ۱۳۷۹ ش)	سمانه گندمی	پژوهش فرش	کارشناسی ارشد	۱۳۹۹	اصفهان	دانشگاه هنر
۶۴	بررسی تأثیر هویت بناهای تاریخی بر تکرار سفر باتوجه به نقش واسطه‌ای تصویر ذهنی گردشگر و تأکید بر تاریخ شفاهی؛ مورد مطالعه: مسجد جامع کبیر یزد	فاطمه شریفی نعمت‌آباد	گردشگری	کارشناسی ارشد	۱۳۹۹	یزد	مؤسسه آموزش عالی امام جواد ^(ع)
۶۵	راهبرد عملیات والفجر ۸ و نقش تیپ ۱۰ سیدالشهدا در فتح فاو	صادق بهرلیمان	تاریخ انقلاب اسلامی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۹	تهران	پژوهشکده امام خمینی ^(ره) و انقلاب اسلامی

ادامه جدول ۱

پایان‌نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ
شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۶۶	بررسی ایل راه‌ها و سکونت‌گاه‌های تیره‌ابیوردی در استان فارس با تکیه بر تاریخ شفاهی	نگهدار اژدری	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۳۹۹	شیراز	دانشگاه شیراز
۶۷	بازآفرینی ساختاری کالبدی بوئین زهرا پیش از زلزله ۱۳۴۱ ش	زهرا سلیمی	مطالعات معماری ایران	کارشناسی ارشد	۱۳۹۹	قزوین	مؤسسه آموزش عالی دهخدا
۶۸	توسعه حسابداری در دانشگاه‌های ایران: تاریخ شفاهی	مهدی پیری‌سقرلو	حسابداری	دکتری	۱۴۰۰	تنکابن	دانشگاه آزاد اسلامی
۶۹	بررسی نقش و عملکرد نمایندگان بهبهان و کهگیلویه در مجلس شورای ملی از مجلس سوم تا پایان دوره پهلوی	حیدریابی‌نیا	تاریخ ایران	دکتری	۱۴۰۰	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۷۰	ریجاب در تاریخ شفاهی	مختار کرمی	تاریخ ایران	کارشناسی ارشد	۱۴۰۰	کرمانشاه	دانشگاه پیام نور
۷۱	سنقر: از انقلاب مشروطیت تا پایان پهلوی اول	محمد زارعی	تاریخ ایران	کارشناسی ارشد	۱۴۰۰	کرمانشاه	دانشگاه پیام نور
۷۲	بررسی فرهنگ و آداب و رسوم بلوچ‌های ساکن جنوب کرمان	محمدحسین افشار	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۰	کرمان	دانشگاه شهید باهر
۷۳	بررسی فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زنان بوشهر در دوره پهلوی؛ مطالعه موردی: سازمان زنان بوشهر	پروانه شاه‌رخ مقم	تاریخ ایران	دکتری	۱۴۰۰	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۷۴	تاریخچه مدارس دخترانه استان بوشهر (از دوره قاجار تا دوره پهلوی)	محبوبه خدرزاده	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۴۰۰	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۷۵	بررسی سیر تاریخی آموزش علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه تبریز با رویکرد تاریخ‌نگاری	فوشته خداوردی‌زاده	مدیریت اطلاعات	کارشناسی ارشد	۱۴۰۰	تبریز	دانشگاه تبریز

ادامه جدول ۱

پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۷۶	انتخابات مجلس شورای اسلامی شهر همدان در دهه اول جمهوری اسلامی ایران	زهرا صوفی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	همدان	دانشگاه پیام نور
۷۷	شناخت مبانی فکری گروه‌های مقاومت اسلامی نوظهور	علی‌رضا تقوی‌زاده	علوم سیاسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۷۸	تبیین ارتباطی تاریخ شفاهی به مثابه فناوری اجتماعی	محمدمهدی همتی	مدیریت رسانه	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	قم	دانشگاه باقرالعلوم ^(ع)
۷۹	حیات اجتماعی و فرهنگی سادات علوی ششتمد	سیلمحسن علوی	تاریخ تشیع	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	سبزوار	دانشگاه حکیم سبزواری
۸۰	بررسی وضعیت اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی ارامنه اراک در دوران پهلوی	نیلفر احمدنژاد	تاریخ اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	اراک	دانشگاه اراک
۸۱	بازنده‌سازی منظر یادمانی با رویکرد بازآفرینی خاطرات جمعی مبتنی بر تاریخ شفاهی (نمونه موردی: پیاده‌راه فرهنگی میدان شهرداری رشت)	سیدعلی‌رضا کوچکی	بیولوژی و تکنولوژی خاک	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه تربیت مدرس
۸۲	بررسی تحولات هویت قومی در شهر اهواز (از دوره دوم پهلوی تا دوران جمهوری اسلامی)	مسعود زالی‌زاده کوتیانی	جامعه‌شناسی فهرنگی	دکتری	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۸۳	تاریخ تشیع در ماداگاسکار در یکصد و پنجاه سال اخیر	محسن حمیدی	تاریخ اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	قم	دانشگاه باقرالعلوم ^(ع)
۸۴	بازتولید تصویر گل و مرغ در هنر قلم‌زنی اصفهان به روایت تاریخ شفاهی (نمونه موردی: آثار قلم‌زنی متعلق به ۱۳۵۷- ۱۴۰۱ ش)	پروین زنگنه	هنر اسلامی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه علم و فهرنگ
۸۵	تک‌نگاری روستای سرمشهد	پویان قاسمی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	شیراز	دانشگاه شیراز

ادامه جدول ۱

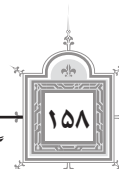
پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ
شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۸۶	وضعیت توصیف مصاحبه‌های تاریخ شفاهی در مراکز آرشیوی ایران	معصومه کینی	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه الزهراء (ع)
۸۷	واکاوی مفهوم کودکی و تحول آن در سیاست‌گذاری فرهنگی حوزه کودکی، از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون (با تأکید بر نهادها و سازمان‌های رسمی مرتبط با کودک)	مهدی نیک‌عهد	سیاست‌گذاری فرهنگی	دکتری	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه خوارزمی
۸۸	تاریخ شفاهی عکاسی آکادمیک در ایران: برساخت سوژه آکادمیک در فرایند دانشگاهی شدن عکاسی	صنم توکلی	مطالعات فرهنگی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۸۹	تکیه معاون‌الملک و تاریخ شفاهی	عباس اسدی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	کرمانشاه	دانشگاه پیام نور
۹۰	مسجد عمادالدوله و تاریخ شفاهی آن	معصومه عدسی‌پور	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	کرمانشاه	دانشگاه پیام نور
۹۱	مطالعه و تحلیل نسبت تاریخ شفاهی و روزنامه‌نگاری	حسینیه‌سادات مهدوی	روزنامه‌نگاری	کارشناسی ارشد	۱۴۰۱	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۹۲	حس تنهایی جاماندگان دفاع مقدس در عکس‌های جانبازان در آسایشگاه‌های ثارالله، نیاوران، و سعادت‌آباد	محمود احمدی	عکاسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	مازندران	مؤسسه آموزش عالی طبری
۹۳	بررسی چگونگی شکل‌گیری و فعالیت‌های سازمان زنان استان هرمزگان (۱۳۵۷-۱۳۴۵ ش)	شیوا عبدی	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۹۴	وضعیت سیاسی و اجتماعی ایل بهلولی خراسان با تکیه بر تاریخ شفاهی در سده اخیر	حامد کام‌دیده نادی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	بیرجند	دانشگاه بیرجند
۹۵	رویکردهای سیاسی-فرهنگی زنان مشهد در عصر پهلوی دوم	سیدزهره عباس‌پور	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	مشهد	دانشگاه فردوسی

ادامه جدول ۱

پایان‌نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۹۶	بررسی تاریخ وقف در هرمزگان از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی	عزت‌الله معمارباشی	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۹۷	تاریخ شفاهی غذا ازمنظر فرایند تولید، مؤلفه‌های اثرگذار و چالش‌های آن در ایران	آدینه سیدزاده	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	تهران	دانشگاه الزهرا (س)
۹۸	بررسی پیامدهای زلزله بم بر زندگی زنان (با رویکرد تاریخی)	شیوا سعادت‌آبادی	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	کرمان	دانشگاه شهید باهنر
۹۹	دین‌داری در زندگی روزمره ایرانیان در دو دههٔ واپسین پهلوی دوم (۱۳۴۰-۱۳۵۶ش)	محمدنیزی	تاریخ ایران بعد از اسلام	دکتری	۱۴۰۲	تهران	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
۱۰۰	فرهنگ و تاریخ دهشیر	وجیهه ابراهیمی دهشیری	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	یزد	دانشگاه میبد
۱۰۱	میزان استفاده از داده‌های تاریخ شفاهی در کتب تاریخ معاصر ایران	فریبا الماسی	مطالعات آرشیوی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۲	تهران	دانشگاه الزهرا (س)
۱۰۲	بررسی وضعیت نشر کتاب به‌زبان ترکی آذری از سال ۱۳۵۸ تا ۱۳۹۷ش و تاریخ شفاهی آن	داود شوق‌پور بیرق	مدیریت اطلاعات	دکتری	۱۴۰۲	تهران	دانشگاه آزاد اسلامی
۱۰۳	ایران‌شناسی در ژاپن: تاریخ شفاهی و تحلیل	رینتاروتاکه اوچی	ایران‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	تهران	دانشگاه تهران
۱۰۴	نقش مؤسسات و مناسک مذهبی در شکل‌دهی به سرمایه اجتماعی اقشار حاشیه‌نشین شهر اصفهان (۱۳۴۲-۱۳۵۷ش)	محملمین خدابنده	تاریخ اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	تهران	دانشگاه شهید بهشتی
۱۰۵	بررسی آثار و حیات علمی، فرهنگی، و اجتماعی غلام‌رضا اسدی مقدم	سیدابراهیم هائمی	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	بیرجند	دانشگاه بیرجند
۱۰۶	تاریخ شفاهی شهر کرمانشاه	شهناز حیدری	تاریخ ایران بعد از اسلام	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	کرمانشاه	دانشگاه پیام نور

ادامهٔ جدول ۱

پایان‌نامه‌های نگارش‌یافته در حوزهٔ تاریخ
شفاهی

ردیف	عنوان	نویسنده	گرایش	مقطع	دفاع	شهر	دانشگاه
۱۰۷	تاریخ شفاهی جهاد سازندگی با تکیه بر امور مذهبی و فرهنگی شهرستان گناباد	محسن الهی	تاریخ تشیع	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	نیشابور	دانشگاه نیشابور
۱۰۸	روایت مرز: چندپارگی و حافظه جمعی در بستر زیست معاودین ایرانی-عراقی ساکن ایلام	محمد نواللهی	مردم‌شناسی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	تهران	دانشگاه علامه طباطبائی
۱۰۹	شکل‌گیری و تحولات تجارت‌خانه ایرانی و تأثیرات آن در منطقه خلیج فارس (۱۱۷۱-۱۳۵۷ ش)	فاطمه کوه‌گرد	مطالعات خلیج فارس	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	بوشهر	دانشگاه خلیج فارس
۱۱۰	تاریخ معاصر کنگاور و تاریخ شفاهی	امیررضا شیری	تاریخ ایران	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	کرمانشاه	دانشگاه پیام نور
۱۱۱	تاریخ شفاهی محله ده‌آباد میبد	طاهره حسنی ده‌آبادی	تاریخ ایران	کارشناسی ارشد	۱۴۰۳	یزد	دانشگاه میبد
۱۱۲	عوامل مؤثر بر پذیرش و امکان استفاده از تاریخ شفاهی در برنامه‌های درسی تاریخ معاصر مدارس عراق	ماهر علوان هاشم‌المالکی	مدیریت آموزشی	کارشناسی ارشد	۱۴۰۴	تبریز	دانشگاه شهید مدنی آذربایجان

ادامه جدول ۱

پایان نامه‌های نگارش یافته در حوزه تاریخ شفاهی

۴. چالش‌های موضوعی و روش‌شناختی

مطالعه انتقادی مجموعه عناوین پژوهشی در حوزه تاریخ شفاهی ایران، تصویری پیچیده از وضعیت این حوزه پژوهشی ارائه می‌دهد. با کندوکاو در لایه‌های موضوع‌گزینی، روش‌شناسی و گفتمان حاکم؛ تعادل ناپایدار میان موضوعات، فقدان تنوع نگرشی، ضعف در چارچوب‌های نظری و روش‌های تحلیلی و همچنین کلی‌گویی و نداشتن نوآوری نسبی را در چند محور می‌توان شناسایی کرد:

۱- تمرکز بر حاشیه سیاسی کشور: واکاوی آماری عناوین، شکاف عمیقی را در توزیع جغرافیایی موضوعات نشان می‌دهد. در حدود ۴۰٪ از پژوهش‌ها به مناطق مرزی و استان‌های جنوبی و غربی کشور اختصاص یافته‌است. در مقابل، سهم استان‌های پرجمعیت به‌طور غیرمنطقی کم است. این حاشیه‌نگاری گزینشی می‌تواند نشان‌دهنده دو آسیب باشد: اول، جهت‌گیری نهادهای پژوهشی حامی برای مستندسازی مناطق دارای حساسیت‌های

امنیتی-سیاسی؛ دوم، غفلت از مراکز اصلی تحولات اجتماعی، اقتصادی، و فرهنگی کشور. این جریان، تاریخ شفاهی سایر نواحی کشور را در معرض خطر فراموشی قرار می‌دهد.

۲. **غلبهٔ گفتمان انقلابی-دفاعی:** عمیق‌ترین آسیب موجود، غلبهٔ گفتمانی خاص بر اکثر پایان‌نامه‌هاست. تقریباً ۳۵٪ از عناوین به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم در حوزهٔ انقلاب اسلامی، دفاع مقدس، شهدا و مفاهیم مرتبط با گفتمان مقاومت قرار می‌گیرند. این تمرکز، هرچند ضروری و ارزشمند است، ولی زمانی که سهم دیگر ساحت‌های تاریخ (اجتماعی، فرهنگی، و اقتصادی) به حاشیه رانده شود، به تک‌بعدی‌شدن تاریخ شفاهی منجر می‌شود که متعاقباً ابهامات و پرسش‌هایی را در زمینهٔ توانایی این حوزه در ثبت پیچیدگی‌های جامعهٔ ایران معاصر به‌همراه می‌آورد.

۳. **ضعف روش‌شناختی:** بارزترین ضعف ساختاری در اغلب عناوین، فقدان صراحت روش‌شناختی و چارچوب نظری است. تنها حدود ۱۲٪ از پژوهش‌ها به‌وضوح از روش پژوهشی پیشرفته‌ای همچون تحلیل گفتمان، روایت‌کاوی، تبارشناسی، یا آسیب‌شناسی استفاده کرده‌اند. ساختار غالب (بیش از ۷۵٪ عناوین) از الگوی توصیفی تبعیت می‌کند که فاقد هرگونه دقت در بیان چگونگی پژوهش و چارچوب تحلیلی است. این ضعف نشان می‌دهد که پایان‌نامه‌ها عمدتاً در مرحلهٔ گردآوری داده و توصیف اولیه متوقف مانده‌اند و به عرصهٔ تحلیل، تفسیر و تولید نظریه وارد نشده‌اند.^۱

۴. **کلی‌گویی و فقدان نوآوری:** برخی عناوین به‌طور مشهودی کلی هستند (مانند موارد ۱۶، ۱۰۶، ۱۱۰). بی‌شک این نوع عناوین برای پایان‌نامه، غیرقابل‌مدیریت و فاقد عمق تحلیلی است. این جریان نشان می‌دهد که فرایند تصویب موضوعات در برخی دانشگاه‌ها فاقد سازوکارهای دقیق ارزیابی و دقت در پرسش پژوهش است. در نتیجه، خروجی چنین پژوهش‌هایی احتمالاً به مجموعه‌ای از اطلاعات پراکنده و فاقد ساختار تحلیلی منسجم منجر خواهد شد.

۵. **کشف بُعدی جدید:** تاریخ شفاهی هنر و رسانه نشان از حوزهٔ نوظهور و امیدبخشی دارد. ایس‌گونه از تاریخ شفاهی، حدود ۱۰٪ از عناوین را شامل می‌شود که به عکاسی، گرافیک، موسیقی، رادیو، نقاشی و نشر کتاب می‌پردازند. این گرایش، ظرفیت مستندسازی تاریخ فرهنگی ایران را دارد. با این حال، آسیب مشهود در این حوزه، توصیفی‌بودن عناوین است و کمتر از منظر نظریه‌های انتقادی هنر یا جامعه‌شناسی فرهنگ به تحلیل این پدیده‌ها پرداخته شده‌است.

۶. **فقر نگرش بین‌رشته‌ای:** بررسی کیفی عناوین پایان‌نامه‌ها حاکی از آن است که تقریباً هیچ‌یک به گرایش‌های کاملاً نوینی همچون تاریخ محیط زیست، تاریخ دیجیتال،

۱. ضعف در روش‌شناسی انتقادی قابل‌توجه است؛ ولی چنین به‌نظر می‌رسد که مبنی‌بر دیدگاه غالب برخی فعالان حوزهٔ تاریخ شفاهی، گردآوری مدون داده‌ها بر نظریه و روش تقدم دارد و کار تاریخ شفاهی با محوریت سندیت و امر واقع بدون توقف برای نظریه، شایسته است تا ادامه یابد و می‌بایست مهم‌ترین محدودیت تاریخ شفاهی یعنی گذر عمر و از دست رفتن مصاحبه‌شوندگان را مدنظر داشت. علاوه‌بر این دیدگاه، فراگیرنبودن نظریه‌ها در مقاطع ارشد و دکتری عمدتاً به‌علت بی‌انگیزگی دانشجویان، کم‌توانی استادان و اهمیت قائل‌نبودن جامعهٔ دانشگاهی برای پژوهش، اتفاق می‌افتد.

یا تاریخ شفاهی با رویکرد پسااستعماری نپرداخته‌اند. این شکاف نشان می‌دهد که حوزه تاریخ شفاهی ایران هنوز نتوانسته‌است با تحولات پارادایمی جدید در علوم انسانی همگام شود و در چارچوب‌های سنتی محدود مانده‌است.

۵. گرایش‌های غالب و خاموش

پایان‌نامه‌های تاریخ شفاهی در ایران، از حیث تنوع گرایش، پیچیده و چندوجهی هستند. بررسی تمامی پایان‌نامه‌های شناسایی شده نشان می‌دهد که این حوزه با وجود نوپایی، توانسته‌است توجه طیف وسیعی از رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی را جلب کند؛ ولی این کثرت و تنوع، بستری برای بروز برخی چالش‌ها و نارسایی‌های ساختاری بوده‌است که در چهار محور تقسیم‌بندی می‌شود.

عنوان	تعداد
تاریخ ایران بعد از اسلام	۲۲
ایران‌شناسی	۸
مطالعات آرشیوی	۷
مطالعات خلیج فارس	۷
مدیریت اطلاعات	۵
تاریخ تشیع	۴
تاریخ اسلام	۴
علوم سیاسی	۴
معماری	۴
عکسی	۴
ارتباط تصویری	۳
جامعه‌شناسی	۳
تاریخ انقلاب اسلامی	۳
مطالعات فرهنگی	۲
جامعه‌شناسی توسعه	۲
پژوهش هنر	۲
زبان و ادبیات فارسی	۲
مدیریت ورزشی	۲
جامعه‌شناسی سیاسی	۲
جامعه‌شناسی فرهنگی	۱
سیاست‌گذاری فرهنگی	۱
مردم‌شناسی	۱

جدول ۲

پراکندگی گرایش‌ها

عنوان	تعداد
فرهنگ و زبان‌های باستانی	۱
مطالعات زنان	۱
هنر اسلامی	۱
تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی	۱
نمایش	۱
گرافیک	۱
نقش	۱
پژوهش فرش	۱
گردشگری	۱
تهیه‌کنندگی رادیو	۱
مدیریت رسانه	۱
روزنامه‌نگاری	۱
مدیریت آموزشی	۱
صنایع دستی	۱
حسابداری	۱
تعلیم و تربیت اسلامی	۱
مدیریت صنعتی	۱
بیولوژی و تکنولوژی خاک	۱
داروسازی	۱
۴۱ رشته	۱۱۲ پایان‌نامه

ادامه جدول ۲

پراکندگی گرایش‌ها

۱. پراکندگی آماری و غلبه تاریخ سیاسی - مذهبی: پراکندگی گرایش‌ها باعث نامتوازنی ساختاری عمیقی شده است. گرایش تاریخ ایران بعد از اسلام با سهم حدود ۲۰٪ (۲۲ مورد) به وضوح غالب است. این درصد نشان‌دهنده تمرکزی قوی است؛ ولی با بررسی موضوعات این پایان‌نامه‌ها آسیب‌ها آشکار می‌شود؛ چنانکه اکثر آن‌ها بر تاریخ سیاسی معاصر (انقلاب اسلامی و دفاع مقدس) و تاریخ محلی با رویکرد سیاسی متمرکز شده‌اند. این جریان نشان می‌دهد که تاریخ شفاهی غالباً به مثابه ابزاری برای بازخوانی و تقویت روایت‌های مسلط تاریخی به کار گرفته شده است؛ نه روشی برای کشف زوایای پنهان یا به حاشیه رانده شده تاریخ. گرایش‌های بعدی از نظر فراوانی عبارت‌اند از: ایران‌شناسی، مطالعات آرشیوی، مطالعات خلیج فارس، مدیریت اطلاعات، تاریخ تشیع و تاریخ اسلام

۲- گرایش‌های مغفول: آسیب اصلی تنها در پراکندگی نامتوازن نیست؛ بلکه می‌توان غیبت‌های معنادار سوژه‌ها را هم برشمرد. بررسی پایان‌نامه‌ها نشان می‌دهد که حوزه‌های

مرتبط با تجربه انسانی در ایران معاصر از عرصه تاریخ شفاهی غایب هستند؛ حوزه‌هایی همچون: تاریخ اقتصادی و کسب و کار (تاریخ شفاهی صنعت، تجارت، و کشاورزی)؛ تاریخ علم و فناوری (تاریخ شفاهی نهادهای علمی، دانشگاهی، و پیشرفت‌های فناوری)؛ تاریخ محیط زیست و اکولوژی (تاریخ شفاهی تعامل جامعه ایرانی با محیط زیست و رخ دادهای اکولوژیک)؛ مردم‌شناسی و فرهنگ عامه (تاریخ شفاهی آداب و رسوم و فرهنگ مادی)؛ و تاریخ هنر به‌غیر از هنرهای تجسمی (تاریخ شفاهی موسیقی، تئاتر، و سینما). غفلت از چنین موضوعاتی، بازتاب جدانبودن عرصه تاریخ شفاهی از چارچوب موضوعات سنتی در گرایش‌های گوناگون، و نداشتن تمایل به سوژه‌هایی است که می‌تواند روایت‌های رسمی را با چالش مواجه یا تکمیل کند.

۳. نگاه ابزاری در گرایش‌های غیرتاریخی: حضور گرایش‌هایی مانند مطالعات آرشیوی (۷ مورد)، مدیریت اطلاعات (۵ مورد) و ارتباط تصویری (۳ مورد) از نظر کمی امیدبخش، ولی از نظر کیفی حاوی آسیبی جدی است. در اکثر این موارد، تاریخ شفاهی نه به‌عنوان روشی پژوهشی برای تولید داده‌ها، بلکه به‌مثابه منبعی برای مدیریت، سازمان‌دهی، یا بررسی بازنمایی‌های در نظر گرفته شده است. برای نمونه، پایان‌نامه‌های مرتبط با آرشیو (ردیف‌های ۴۲، ۴۳، ۶۱، ۸۶) عمدتاً بر مسائل فنی دسترسی به مصاحبه متمرکز هستند؛ نه بر این پرسش که محتوای این مصاحبه‌ها چگونه می‌تواند درک ما از تاریخ را متحول کند. متعاقباً این نگاه کتابداری به تاریخ شفاهی، آن را از ظرفیت‌های انتقادی و نظریه‌پردازانه جدا می‌سازد.

۴. مشارکت صوری برخی گرایش‌ها: با وجود حضور پایان‌نامه‌هایی از گرایش‌های متنوعی مانند معماری (۴ مورد)، عکاسی (۴ مورد) و مدیریت ورزشی (۲ مورد)، مشارکت این رشته‌ها اغلب بسیار سطحی است. تاریخ شفاهی در این آثار عموماً به‌عنوان تکنیکی برای مستندسازی تاریخ آن رشته به‌کار رفته است (مثلاً تاریخ شفاهی گرافیک ایران، تاریخ شفاهی تکواندو و کشتی). متعاقباً پرسش‌های روش‌شناختی عمیق‌تر درباره اینکه چگونه روایت می‌تواند فهم ما از فضا (در معماری) و یا تصویر (در عکاسی) را دگرگون کند، به‌ندرت کنکاش شده‌اند. این جریان نشان‌دهنده پژوهشی بین‌رشته‌ای، ولی فارغ از تلاش برای خلق چارچوب‌های نظری نوین است.

۶. سال‌شماری نامتوازن

بررسی داده‌های مربوط به تاریخ دفاع پایان‌نامه‌ها، نشان‌دهنده آماری نگران‌کننده از سیر تولید پژوهش در حوزه تاریخ شفاهی است؛ چنانکه این حوزه از رکود اولیه به انفجاری

کمی و در نهایت به ثباتی مبتنی بر اشباع رسیده‌است؛ روندی که گویا بیشتر از آنکه متأثر از ضرورت‌های علمی باشد، محصول سیاست‌های دانشگاهی و تغییر در مقررات آموزشی بوده‌است.

۱۳۶۸	۱۳۶۷	۱۳۶۶	۱۳۶۵	۱۳۶۴	۱۳۶۳	۱۳۶۲	۱۳۶۱	۱۳۶۰	۱۳۵۹	۱۳۵۸	۱۳۵۷
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶	۱۳۷۵	۱۳۷۴	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	۱۳۶۹
۱	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---
۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱
۴	۵	۴	۱	۱	---	---	---	---	۱	۱	---
۱۴۰۴	۱۴۰۳	۱۴۰۲	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳
۱	۹	۱۱	۱۶	۸	۶	۱۱	۶	۷	۲	۱۳	۴

جدول ۳

سال‌شماری پایان‌نامه‌ها

۱. دوران رکود (۱۳۸۰-۱۳۸۹ش): در این دهه، میانگین سالانه دفاع پایان‌نامه‌ها به کمتر از ۱ مورد می‌رسد. این رقم، تنها نشان‌دهنده کمبود تولید نیست، بلکه گویای حاشیه‌ای‌دانستن مطالعات تاریخ شفاهی در ساختار دانشگاهی این دوره است. اندک پایان‌نامه‌های تولیدی نیز احتمالاً توسط دانشجویان علاقه‌مندی نگارش یافته‌اند که با انگیزه‌های شخصی و فارغ از جریان‌های اصلی دانشگاهی، به سمت تاریخ شفاهی گرایش یافته بوده‌اند. با این حال، به دلیل پرداختن به موضوعاتی توأم با علاقه و دغدغه ذهنی، پژوهش‌های انجام‌شده از عمق و دقت نظری نسبی مطلوبی برخوردار هستند.

۲. دوره انفجار (۱۳۹۰-۱۳۹۴ش): نمودار رشد در این پنج سال، با شیبی غیرطبیعی، از ۴ مورد در ۱۳۹۰ش به اوج بی‌سابقه ۱۴ مورد در ۱۳۹۴ش صعود می‌کند. این رشد حدوداً ۳۰۰ درصدی ظرف تنها ۴ سال را نمی‌توان با عوامل طبیعی توسعه علمی تحلیل کرد. گویا عوامل ساختاری همچون تغییر مقررات و تأکید بر جذب دانشجویان بیشتر در مقاطع تحصیلات تکمیلی، فارغ از پشتوانه‌سازی لازم در زیرساخت‌های کیفی، عوامل این جهش بوده‌اند. پیامد مستقیم این شتاب‌زدگی، تولید پایان‌نامه‌های عموماً تکلیف‌محور بود که در آن‌ها الزامات آموزشی بر دغدغه‌های علمی اولویت داشته‌است. این دوره، سرآغاز شکل‌گیری آسیب‌هایی همچون تکرار مضامین، سطحی‌نگری در تحلیل و گسست از چارچوب‌های نظری شد.

۳. دوران اشباع (۱۳۹۵-۱۴۰۴ش): پس از رفتار افراط‌گونه دوره قبل، روند به‌ظاهر ثابتی با سالانه ۵ تا ۱۱ دفاع شکل گرفت.^۱ این ثبات را می‌توان نشانی از طبیعی و نهادینه‌شدن همان رویکرد کمی‌گرایانه دوره قبل دانست. خروجی این ساختار، انبوهی از

۱. سال‌های ۱۴۰۱ش و ۱۴۰۲ش به ترتیب با ۱۶ و ۱۱ دفاع مجدداً اوج‌گیری کوتاهی را نشان می‌دهند که می‌تواند مرتبط با فارغ‌التحصیلی موج قبلی دانشجویان یا فشار برای اتمام پروژه‌ها در مقطع زمانی خاصی باشد.

پژوهش‌هایی است که فاقد توانایی لازم برای کاربرد جدی در جریان اصلی علم تاریخ هستند و عموماً به غنای ادبیات داخلی می‌افزایند.

۷. نامتوازن ساختاری مقاطع

پذیرش و رشد هدفمند و کاربردی تاریخ شفاهی در ساختار دانشگاهی، نیازمند ساختار پژوهشی متوازنی است که در آن، پژوهش‌های کاوشگرانه در مقطع کارشناسی ارشد، در مقطع دکتری تکمیل شوند و تعمیق یابند.

۱۳۸۰-۱۳۸۹ ش	
کارشناسی ارشد	دکتری
۴	۱
۱۳۹۰-۱۳۹۴ ش	
کارشناسی ارشد	دکتری
۲۵	۵
۱۳۹۵-۱۴۰۴ ش	
کارشناسی ارشد	دکتری
۶۸	۹
مجموع	
کارشناسی ارشد	دکتری
۹۷	۱۵

جدول ۴

پراکنده‌گی مقاطع

مبنی بر اطلاعات کمی، از مجموع ۱۱۲ پایان‌نامه، ۹۷ عدد (۸۶٫۷٪) در مقطع کارشناسی ارشد و ۱۵ عدد (۱۳٫۳٪) در مقطع دکتری نگارش یافته‌اند که گویای شکاف عمیق ساختاری است. برای درک بهتر روند نگارش پایان‌نامه‌ها، می‌توان بازه ۲۴ ساله را به دوره‌های کوچک‌تر تقسیم کرد. دوره نخست (۱۳۸۰-۱۳۸۹ ش): از ۵ پایان‌نامه دفاع شده، ۴ عدد در مقطع کارشناسی ارشد و تنها ۱ عدد در مقطع دکتری است. این دوره، هنگامه تکوین است. دوره اوج کمی (۱۳۹۰-۱۳۹۴ ش): در این ۵ سال، ۳۰ پایان‌نامه دفاع شده است که ۲۵ عدد (۸۴٪) در مقطع کارشناسی ارشد و ۵ عدد (۱۶٪) در مقطع دکتری

است. این دوره نشان‌دهنده جهش کمی توأم با شکاف بین مقاطع است. دوره تثبیت کمی (۱۳۹۵-۱۴۰۴ش): در این ۱۰ سال، ۷۷ پایان‌نامه دفاع شده‌است که ۶۸ عدد (۸۸٪) در مقطع کارشناسی ارشد و ۹ عدد (۱۲٪) در مقطع دکتری است. در این دوره اگرچه تعداد کلی پژوهش‌ها به‌طور قابل توجهی افزایش یافته‌است، ولی الگوی توزیع مقطع تقریباً بی‌تغییر باقی مانده‌است. این آمار، روند ساختاری پایدار نامتوازی را نشان می‌دهد که نتایجی را به‌همراه داشته‌است:

۱. **غلبه بی‌قاعده مقطع کارشناسی ارشد:** مبنی بر جامعه آماری موردبررسی (۸۶,۷٪) در مقطع کارشناسی ارشد و ۱۳,۳٪ در مقطع دکتری) نامتوازی ساختاری عمیقی مشهود است. این غلبه کمی در مقطع کارشناسی ارشد، طبیعتاً پایان‌نامه‌های تولیدی را در جایگاه پروژه‌هایی سطحی و نه پژوهش‌هایی بنیادین و عمیق قرار می‌دهد. متعاقباً تجربه کمتر پژوهش‌گران مقطع کارشناسی ارشد و نبود فرصت برای توجه به مبانی نظری پیچیده، روش‌شناسی‌های نوآورانه و تولید ادبیات غنی را از پژوهش‌گران می‌گیرد.

۲. **عدم پیوستار پژوهشی و شکاف دانشی:** پایان‌نامه‌های دکتری، با سهم ۱۳,۳٪ نشان می‌دهند که حوزه تاریخ شفاهی پیوستار پژوهشی نسبتاً منسجمی ندارد. در ساختار پژوهشی پویا، پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد اغلب به‌منزله پایه‌هایی برای رساله‌های دکتری عمل می‌کنند و خلأهای دانشی شناسایی شده در این مقطع، در مقطع بالاتر تکمیل می‌شوند. مبنی بر این آمار، عمده پژوهش‌های تاریخ شفاهی در مرحله اولیه شناسایی موضوعات و گردآوری داده متوقف شده‌اند و پژوهش‌های اندکی به تعمیق، نقد روش‌شناختی و نظریه‌پردازی در مقطع دکتری پرداخته‌اند.

۳. **سطحی‌نگری روش‌شناختی و نظری:** غلبه مقطع کارشناسی ارشد به‌طور مستقیم بر عمق پژوهش‌ها تأثیر گذاشته‌است. بررسی کیفی عناوین و گرایش‌ها نشان می‌دهد که اکثر پژوهش‌ها بیشتر رویکرد توصیفی دارند و بر گردآوری متمرکز هستند تا بر نقد، تئوری‌پردازی یا ارائه مدل. روش‌شناسی به‌صورت جدی و عمیق، عمدتاً در فضای رساله‌های دکتری و با همراهی استادان مجرب موردتوجه قرار می‌گیرد. متعاقباً کمبود پایان‌نامه‌های دکتری به‌معنای غفلت نسبی از این رویکرد بنیادین است.

۸. تمرکز نامتوازن جغرافیایی محل تولید

بررسی و تحلیل آماری پایان‌نامه‌های شناسایی شده، تصویری از الگوی پراکندگی جغرافیایی تولید پایان‌نامه‌های حوزه تاریخ شفاهی ارائه می‌دهد که در صورت تداوم، خلأهایی جدی در ثبت تجارب زیسته مردمان مناطق مختلف ایران به‌همراه خواهد داشت.

شهر	دانشگاه/پژوهشکده	مجموع
تهران	دانشگاه الزهرا ^(ب)	۹
	دانشگاه تهران	۹
	دانشگاه آزاد اسلامی	۸
	دانشگاه علامه طباطبائی	۸
	دانشگاه هنر	۵
	دانشگاه علم و فرهنگ	۴
	دانشگاه شهید بهشتی	۲
	دانشگاه پیام نور	۲
	دانشگاه تربیت مدرس	۲
	دانشگاه شاهد	۱
	دانشگاه صداوسیما	۱
	پژوهشکده امام خمینی ^(ب) و انقلاب اسلامی	۱
	دانشگاه خوارزمی	۱
	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی	۱
	دانشگاه علوم پزشکی	۱
بوشهر	دانشگاه خلیج فارس	۹
یزد	دانشگاه یزد	۲
	دانشگاه میبد	۲
	دانشگاه علم و هنر	۱
	مؤسسه آموزش عالی امام جواد ^(ع)	۱
	دانشگاه پیام نور	۶
اصفهان	دانشگاه هنر	۲
	دانشگاه اصفهان	۱
	مؤسسه آموزش عالی سپهر	۱

جدول ۵

پراکندگی جغرافیایی (شهر-دانشگاه)

شهر	دانشگاه/پژوهشکده	مجموع
بی‌جند	دانشگاه بیرجند	۴
قزوین	دانشگاه بین‌المللی امام خمینی ^(۵)	۱
	مؤسسه آموزش عالی البرز	۱
	مؤسسه آموزش عالی دهخدا	۱
مشهد	دانشگاه فردوسی	۳
مازندران	دانشگاه مازندران	۱
	مؤسسه آموزش عالی طبری	۱
تبریز	دانشگاه تبریز	۱
	دانشگاه شهید مدنی آذربایجان	۱
زاهدان	دانشگاه سیستان و بلوچستان	۱
	دانشگاه آزاد اسلامی	۱
قم	دانشگاه باقرالعلوم ^(۶)	۲
همدان	دانشگاه پیام نور	۲
شیراز	دانشگاه شیراز	۲
کرمان	دانشگاه شهید باهنر	۲
لرستان	دانشگاه لرستان	۱
اردبیل	دانشگاه محقق اردبیلی	۱
رشت	دانشگاه آزاد اسلامی	۱
قوچان	مؤسسه آموزش عالی اترک	۱
تنکابن	دانشگاه آزاد اسلامی	۱
سبزوار	دانشگاه حکیم سبزواری	۱
اراک	دانشگاه اراک	۱
نیشابور	دانشگاه نیشابور	۱
۲۳ شهر	۴۷ دانشگاه	۱۱۲ پایان‌نامه

ادامه جدول ۵

پراکندگی جغرافیایی (شهر-دانشگاه)

مبنی بر اطلاعات آماری، مهم‌ترین چالش‌ها در این حوزه عبارت‌اند از:

۱. **سلطه کانونی پایتخت:** تحلیل کمی از انحصار جغرافیایی در تولید تاریخ شفاهی حاکی است. ۵۵ پایان‌نامه (معادل تقریبی ۵۰٪ از کل آثار) در تهران نگارش یافته‌اند. دانشگاه تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشگاه علوم پزشکی، دانشگاه هنر، دانشگاه شاهد، دانشگاه خوارزمی، دانشگاه علم و فرهنگ، دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه الزهراء^(۷) (هریک با چندین مورد) به‌عنوان کانون‌های اصلی این تولید عمل کرده‌اند. این

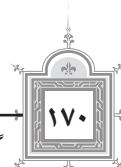
جریان نشان می‌دهد که دسترسی به منابع، استادان راهنما و امکانات پژوهشی، تقریباً به صورت انحصاری در پایتخت متمرکز شده است. هر چند بخشی از این پایان نامه‌ها ممکن است به مناطق دیگر ایران بپردازند، ولی ایجاد شدن قطب علمی قوی در مرکز مانعی برای شکل‌گیری مکاتب فکری دانشگاهی بومی و منطقه‌ای در حوزه تاریخ شفاهی شده است.

۲. پراکندگی نامتوازن در کلان‌شهرها و مراکز استان‌ها: پس از تهران، شهرهای بوشهر با ۹ پایان‌نامه، کرمانشاه و یزد هریک با ۶ پایان‌نامه، بیرجند و اصفهان هریک با ۴ پایان‌نامه، مشهد و قزوین هریک با ۳ پایان‌نامه و مازندران، تبریز، زاهدان، قم، همدان، شیراز و کرمان هریک با ۲ پایان‌نامه در رده‌های بعدی قرار دارند. این آمار حاکی از فعالیت محدود در خارج از پایتخت است. برای نمونه، اصفهان با پیشینه تاریخی و فرهنگی غنی، یا مشهد به عنوان یکی از مهم‌ترین قطب‌های مذهبی و فرهنگی کشور، سهمی کمتر از ۰.۵٪ از کل پایان‌نامه‌ها دارند که نشان می‌دهد حتی کلان‌شهرهای اصلی نیز از ظرفیت کامل خود برای پژوهش در حوزه تاریخ شفاهی استفاده نکرده‌اند.

۳. بی‌توجهی به مناطق مرزی و دارای اقوام خاص: استان سیستان و بلوچستان ۲ پایان‌نامه دارد و ایلام و کردستان هر کدام ۱ پایان‌نامه دارند؛ آذربایجان غربی و شرقی، کهگیلویه و بویراحمد و چهارمحال و بختیاری و... هم در نقشه پژوهش تاریخ شفاهی ایران مشاهده نمی‌شوند. این شکاف جغرافیایی محل تولید پایان‌نامه‌ها را می‌توان به معنای خلأ در حافظه جمعی ملی قلمداد کرد. تاریخ شفاهی این مناطق که بخشی از هویت فرهنگی ایران است، عملاً ناگفته مانده است و این نه تنها ضعفی علمی، بلکه تهدیدی برای انسجام ملی و ثبت میراث شفاهی محسوب می‌شود.

۹. نتیجه‌گیری

پایان‌نامه‌های دانشگاهی حوزه تاریخ شفاهی در ایران، با وجود رشد کمی مشهود در دو دهه اخیر، از نظر کیفی و ساختاری با چالش‌هایی مواجه هستند و بازتابی ناقص از ظرفیت‌های این شیوه پژوهشی ارائه داده‌اند. این چالش‌ها در سه سطح موضوعی، روش‌شناختی، و ساختاری قابل تحلیل هستند. از جنبه موضوعی، غلبه گفتمان انقلابی-دفاعی و تمرکز نامتوازن بر مناطق مرزی، از سویی موجب به حاشیه‌راندن شدن ساحت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی شده است و از سویی تک‌صدایی روایت تاریخی و محدودیت در ثبت تجارب زیسته گروه‌های مختلف را به همراه داشته است. این جریان علاوه بر تضعیف ظرفیت‌های تاریخ شفاهی برای کاربرد در تاریخ، پرسش‌هایی بنیادین درباره استقلال مطالعات دانشگاهی و تنوع‌نگرشی در پژوهش‌های پایان‌نامه‌ای مطرح می‌سازد. از نظر روش‌شناسی، ضعف بنیادین در به‌کارگیری چارچوب‌های نظری و غلبه الگوی توصیفی، نشان می‌دهد که بسیاری از پایان‌نامه‌ها در مرحله گردآوری داده

متوقف شده‌اند و به تحلیل، نقد و تولید نظریه منجر نشده‌اند. این آسیب، همراه با کلی‌گویی در انتخاب عنوان‌ها و نداشتن نوآوری موضوعی، نشان‌دهنده ضعف سازوکارهای نظارت و هدایت پژوهشی درون‌دانشگاهی در فرایند تصویب و اجرای پایان‌نامه‌هاست. از نظر ساختاری، شکاف عمیق میان دو مقطع کارشناسی ارشد و دکتری، نداشتن پیوستار پژوهشی و سطحی‌نگری را به‌همراه داشته‌است. این نامتوازن، امکان تعمیق مباحث نظری و روش‌شناختی را محدود کرده و مانع از حوزه تاریخ شفاهی برای تولید ادبیات پژوهشی تأثیرگذار شده‌است. هم‌چنین، پراکندگی جغرافیایی نامتوازن کانون‌های تولید، با تمرکز شدید بر تهران و محجوریت مناطق مرزی و مراکز استانی، ضمن ایجاد خلأ در ثبت حافظه جمعی مناطق مختلف، مانع شکل‌گیری مکاتب فکری بومی و توسعه متوازن این حوزه، شده‌است. در مجموع، می‌توان دریافت که تاریخ شفاهی در فضای دانشگاهی ایران هنوز نتوانسته‌است به‌مثابه رهیافتی میان‌رشته‌ای، به‌شکل پویا ظاهر شود و در حاشیه گفتمان مسلط تاریخی باقی مانده‌است. برای خروج از این وضعیت، بازنگری بنیادی در سیاست‌گذاری‌های پژوهشی، آموزش روش‌مند تاریخ شفاهی، توسعه زیرساخت‌های نظری و اجرایی ضروری است. در این صورت تاریخ شفاهی می‌تواند به رسالت اصلی خود عمل کند و سهمی سازنده در تولید، توسعه و جابه‌جایی مرزهای دانش تاریخ داشته باشد.

منبع

مقاله

- احمدی، حسین. (۱۳۸۶). «سنت شفاهی و تاریخ شفاهی در تاریخ‌نگاری اسلام و ایران». کتاب *ماه تاریخ و جغرافیا*، (شماره ۱۱۸)، صص ۲۶-۳۵.
- احمدی، حسین. (۱۳۹۳). «درآمدی بر تاریخ شفاهی و مهارت‌های مصاحبه». *نگین ایران*، (شماره ۵۰)، صص ۹۳-۱۱۲.
- احمدی، فاطمه. (۱۳۹۶). «مطالعه تطبیقی تاریخ شفاهی جنگ در آرشیوهای جنگ ایران و جهان از منظر فرایند تولید؛ آسیب‌شناسی تولید تاریخ شفاهی جنگ در ایران و ارائه الگوی پیشنهادی». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (شماره ۵)، صص ۴۴-۷۵.
- پوربختیار، غفار. (۱۳۹۸). «تاریخ شفاهی: گذار از نخبه‌گرایی، رویکرد به عامه مردم». *مسکویه*، (شماره ۴۹)، صص ۴۲-۵۶.
- توکلی، فائزه. (۱۳۹۴). «ضرورت تاریخ شفاهی در تاریخ‌نگاری و نقش فرازبان در مصاحبه تاریخ». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (دوره ۲، شماره ۱)، صص ۸-۲۳.
- توکلی، فائزه. (۱۳۹۶). «جستاری بر تاریخ‌نگاری تاریخ شفاهی و نقدی بر پروژه تاریخ شفاهی هاروارد». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (شماره ۶)، صص ۵۴-۷۰.

- تهامی، مرتضی. (۱۳۹۷). «تاریخ شفاهی در تاریخ‌نگاری». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (شماره ۸)، صص ۷۵-۶۰.
- حسن‌آبادی، ابوالفضل. (۱۳۸۸). «نقش تاریخ شفاهی در کاربردی‌کردن علم تاریخ». *کتاب ماه تاریخ و جغرافیا* (شماره ۱۳۱)، صص ۱۹-۱۲.
- حسن‌آبادی، ابوالفضل. (۱۳۹۰). «جایگاه تاریخ شفاهی در تحقیقات تاریخی». *اسناد بهارستان*، (شماره ۱)، صص ۳۸۰-۳۶۹.
- حسن‌آبادی، ابوالفضل. (۱۳۹۲). «زمینه‌های کاربردی‌شدن تاریخ شفاهی در مطالعات میان‌رشته‌ای در ایران». *کتاب ماه تاریخ و جغرافیا*، (شماره ۱۸۰)، صص ۲۶-۲۲.
- حسن‌آبادی، ابوالفضل. (۱۳۹۷). «مؤلفه‌های مؤثر بر تاریخ‌نگاری شفاهی در تاریخ معاصر». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (دوره ۸، شماره ۱)، صص ۳۸-۲۶.
- حسن‌آبادی، ابوالفضل. (۱۴۰۰). «روش‌شناسی استفاده از تاریخ شفاهی در مستندسازی تاریخی و حافظه سازمانی». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (دوره ۱، شماره ۱)، صص ۱۲۰-۱۰۹.
- درکتانین، غلامرضا. (۱۳۸۴). «استانداردهای روایت: نگاهی به تاریخچه، ضرورت و اهمیت موضوع تاریخ شفاهی». *زمانه*، (شماره ۳۴)، صص ۳۴-۲۹.
- رحیمی‌پردنجانی، ابراهیم. (۱۴۰۱). «آسیب‌شناسی تاریخ شفاهی زنان در دفاع مقدس». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (دوره ۱۴، شماره ۱)، صص ۶۹-۶۱.
- صالحی، پیمان. (۱۴۰۲). «تاریخ شفاهی، مقدمه‌ای بر تاریخ مردم». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (دوره ۱۵، شماره ۲)، صص ۴۴-۳۵.
- عزیزی، غلامرضا. (۱۳۸۴). «آنانومی تاریخ شفاهی». *زمانه*، (شماره ۳۴)، صص ۱۷-۹.
- کاظمی، محسن. (۱۴۰۰). «تحلیل و تبیین دامنه و رویکردهای مختلف در تاریخ شفاهی». *پژوهش‌های تاریخی*، (شماره ۵۱)، صص ۲۰-۱.
- نورائی، مرتضی. (۱۳۸۲). «مقدمه‌ای بر فلسفه تاریخ شفاهی». *گنجینه اسناد*، (شماره ۴۹-۵۰)، صص ۷۰-۶۶.
- نورائی، مرتضی. (۱۳۸۵). «درآمدی بر پاره‌ای مشکلات نظری و کارکردی تاریخ شفاهی». *گنجینه اسناد*، (شماره ۶۴)، صص ۱۶۷-۱۶۳.
- نورائی، مرتضی. (۱۳۸۹). «مقایسه تحلیلی سنت شفاهی با تاریخ شفاهی». *پژوهش‌های تاریخی*، (شماره ۸)، صص ۵۲-۳۵.
- نورائی، مرتضی. (۱۳۹۲). «تاریخ شفاهی؛ افق‌ها و انتظارات». *کتاب ماه تاریخ و جغرافیا*، (شماره ۱۸۰)، صص ۶-۲.
- نیک‌هری، مجتبی. (۱۴۰۰). «تاریخ شفاهی؛ از ضرورت تا محدودیت». *پژوهش‌های تاریخ شفاهی*، (سال ۱۳، شماره ۲)، صص ۱۰۰-۹۱.

نیک‌نفس، شفیقه. (۱۳۸۳). «درباره تاریخ شفاهی». *گنجینه اسناد*، (شماره ۵۵)، صص ۴-۷.

پایان‌نامه

- طاهری، سارا. (۱۳۹۶). «عوامل تأثیرگذار در دسترسی به منابع تاریخ شفاهی در مراکز تاریخ شفاهی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا(س).
- کاظمی، محسن. (۱۳۹۴). «بررسی و نقد مطالعات تاریخ شفاهی در دانشگاه‌های ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه پیام نور.
- کیانی، معصومه. (۱۴۰۱). «وضعیت توصیف مصاحبه‌های تاریخ شفاهی در مراکز آرشیوی ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا(س).
- الماسی، فریبا. (۱۴۰۲). «میزان استفاده از داده‌های تاریخ شفاهی در کتب تاریخ معاصر ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا(س).
- مخبري، مجتبی. (۱۳۹۶). «مطالعه نقاط ضعف و قوت روشی پروژه‌های شفاهی و راهکارهای بهبود روشمندسازی اجرای تاریخ شفاهی در ایران». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه تهران.
- یاری‌اندریان، فاطمه. (۱۳۹۶). «میزان رعایت دستورالعمل‌های حقوقی و اخلاقی مراکز تاریخ شفاهی ایران براساس دستورالعمل‌های انجمن‌های تاریخ شفاهی آمریکا، انگلستان و استرالیا». پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه الزهرا(س).

Latin Resources

Book

- Abrams, Lynn. (2010). *Oral History Theory*. London: Routledge.
- Baum, Willa. (1995). *Oral History for the Local Historical Society*. Lanham: Altamira Press (Rowman & Littlefield).
- Hamilton, Paula. (2008). *Oral History and Public Memories*. United States of America: Temple University Press.
- Nyhan, Julianne. (2016). *Computation and the Humanities: Towards an Oral History of Digital Humanities*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Thompson, Paul Richard. (1988). *The Voice of the Past: Oral History*. New York: oxford University Press.
- Yow, Valerie Raleigh. (2005). *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. New York: Rowman & Littlefield.

Article

- Hajek, Andrea. (2015). "Oral History". In Book: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, (vol 17). pp 284-290.
- Pollock, Della. (2009). "Oral History". In Book: *Mapping Landscapes for Performance as Research*. New York: Palgrave Macmillan.
- Schneider, William. (2014). "Oral History in the Age of Digital Possibilities". In Book: *Oral History and Digital Humanities: Voice, Access, and Engagement*. New York: Palgrave Macmillan.
- Thompson, Paul. (2016). "The voice of the past: oral history". *The oral history reader*. London: Routledge.
- Thomson, Alistair. (1999). "Making the most of memories: the empirical and subjective value of oral history". *Transactions of the Royal Historical Society*, (vol 9), pp 291-301.
- Thomson, Alistair. (2007). "Four Paradigm Transformations in Oral History". *The Oral History Review*, 34(1), pp 49-70.
- Tschiggerl, Martin. (2019). "Oral History". In Book: *Geschichtstheorie*. Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Weisman, Brent. (2014). "Oral Sources and Oral History". In Book: *Encyclopedia of Global Archaeology*. New York: Springer.

English Translation of References

Books

- Abrams, Lynn. (2010). *Oral History Theory*. London: Routledge.
- Baum, Willa. (1995). *Oral History for the Local Historical Society*. Lanham: Altamira Press (Rowman & Littlefield).
- Hamilton, Paula. (2008). *Oral History and Public Memories*. United States of America: Temple University Press.
- Nyhan, Julianne. (2016). *Computation and the Humanities: Towards an Oral History of Digital Humanities*. Switzerland: Springer International Publishing.
- Thompson, Paul Richard. (1988). *The Voice of the Past: Oral History*. New York: oxford University Press.

Yow, Valerie Raleigh. (2005). *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. New York: Rowman & Littlefield.

Articles

Ahmadi, Hossein. (1393/2014). "Darā madi bar tā rix-e šafā hi va mahā rat-hā -ye mosā hebeh" (An introduction to oral history and interview skills). *Negīn-e Irān*, issue no. 50, pp. 93-112. [In Persian]

Ahmadi, Fatemeh. (1396/2017). "Motā le'ye-ye tatbiqi-ye tā rix-e šafā hi -ye jang dar ā ršiv-hā -ye jang-e Irā n va jahā n az manzar-e farā yand-e towlid; Āsib-šenā si-ye towlid-e tā rix-e šafā hi -ye jang dar Irā n va erā e-ye olgou-ye pišnahā di" (A comparative study of the oral history of the war in the archives of the Iran-World War). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), issue no. 5, pp. 44-75. [In Persian]

Ahmadi, Hossein. (1386/2007). "Sonnat-e šafā hi va tā rix-e šafā hi dar tā rix-negā ri-ye Eslā m va Irā n" (Oral tradition and oral history in the historiography of Islam and Iran). *Ketāb-e Māh-e Tārix va Joqrāfiyā*, issue no. 118, pp. 26-35. [In Persian]

Azizi, Gholamreza. (1384/2005). "Ānā tomi-ye tā rix-e šafā hi" (Anatomy of oral history). *Zamāneh*, issue no. 34, pp. 9-17. [In Persian]

Derektanian, Gholamreza. (1384/2005). "Estā ndā rd-hā -ye revā yat: Negā hi be tā rix-čeh, zarurat va ahammiyat-e mowzu'-e tā rix-e šafā hi" (Narrative standards: A look at the history, necessity and importance of oral history). *Zamāne*, issue no. 34, pp. 29-34. [In Persian]

Hajek, Andrea. (2015). "Oral History". In Book: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, (vol 17). pp 284-290.

Hasanabadi, Abolfazl. (1390/2011). "Jā ygā h-e tā rix-e šafā hi dar tahqiqā t-e tā rixi" (The place of oral history in historical research). *Asnād-e Bahārestān*, issue no. 1, pp. 369-380. [In Persian]

Hasanabadi, Abolfazl. (1397/2018). "Mo'allefe-hā -ye mo'asser bar tā rix-negā ri-ye šafā hi dar tā rix-e mo'ā ser" (Effective components on oral historiography in contemporary history). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), 8(1), pp. 26-38. [In Persian]

- Hasanabadi, Abolfazl. (1388/2009). "Naqš-e tā rix-e šafā hi dar kā rbordi kardan-e 'elm-e tā rix" (The role of oral history in making the science of history practical). *Ketāb-e Māh-e Tārix va Joqrāfiā*, issue no. 131, pp. 12-19. [In Persian]
- Hasanabadi, Abolfazl. (1400/2021). "Raveš-šenā si-ye estefā de az tā rix-e šafā hi dar mostanad-e sā zmā ni-e tā rix va hā feze-ye sā zmā ni" (Methodology of using oral history in organizational history documentary and organizational memory). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), 1(1), pp. 109-120. [In Persian]
- Hasanabadi, Abolfazl. (1392/2013). "Zamine-hā -ye kā rbordi šodan-e tā rix-e šafā hi dar motā le'ā t-e miyā n-rešte-ee dar Irā n" (Contexts for the application of oral history in interdisciplinary studies in Iran). *Ketāb-e Māh-e Tārix va Joqrāfiyā*, issue no. 180, pp. 22-26. [In Persian]
- Kazemi, Mohsen. (1400/2021). "Tahlil va tabyin-e dā maneh va ruykard-hā -ye mox-talef dar tā rix-e šafā hi" (Analysis and explanation of the realm and various approaches in oral history). *Pazhuheš-hā-ye Tārixī* (Historical Researches), issue no. 51, pp. 1-20. [In Persian]
- Niknafs, Shafiqeh. (1383/2004). "Darbā re-ye tā rix-e šafā hi" (On the oral history). *Ganjine-ye Asnād*, issue no. 55, pp. 4-7. [In Persian]
- Nikrahi, Mojtaba. (1400/2021). "Tā rix-e šafā hi; Az zarurat tā mahdudiyat" (Oral history; from necessity to limitation). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), 13(2), pp. 91-100. [In Persian]
- Nourayi, Morteza. (1382/2003). "Moqaddame-ee bar falsafe-ye tā rix-e šafā hi" (An introduction to philosophy of oral history). *Ganjine-ye Asnād*, issue no. 49-50, pp. 66-70. [In Persian]
- Nourayi, Morteza. (1385/2006). "Darā madi bar pā re-ee az moškelā t-e nazari va kā rkardi-ye tā rix-e šafā hi" (Introduction to some theoretical and applied issues of oral history). *Ganjine-ye Asnād*, issue no. 64, pp. 147-163. [In Persian]
- Nourayi, Morteza. (1389/2010). "Moqā yese-ye tahlili-ye sonnat-e šafā hi bā tā rix-e šafā hi" (An analytical comparison of oral tradition with oral history). *Pazhuheš-hā-ye Tārixī* (Historical Researches), issue no. 8, pp. 35-52. [In Persian]

- Nourayi, Morteza. (1392/2013). "Tā rix-e šafā hi; Ofoq-hā va entezā rā t" (Oral history; horizons and expectations). *Ketāb-e Māh-e Tārix va Joqrāfiyā*, issue no. 180, pp. 2-6. [In Persian]
- Pollock, Della. (2009). "Oral History". In Book: *Mapping Landscapes for Performance as Research*. New York: Palgrave Macmillan.
- Pourbakhtiar, Gholamreza. (1398/2019). "Tā rix-e šafā hi: Gozā r az noxbe-garā yi, ruykard be 'ā me-ye mardom" (Oral history: Transition from elitism, an approach to the public). *Moskūyeh*, issue no. 49, pp. 42-56. [In Persian]
- Rahimi Pordanjani, Ebrahim. (1401/2022). "Āsib-šenā si-ye tā rix-e šafā hi -ye zanā n dar defā '-e moqaddas" (Pathology of women's oral history in the Sacred Defense). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), 14(1), pp. 61-69. [In Persian]
- Salehi, Peymaneh. (1402/2023). "Tā rix-e šafā hi, moqaddame-ee bar tā rix-e mardom" (Oral history, an introduction to people's history). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), 15(2), pp. 35-44. [In Persian]
- Schneider, William. (2014). "Oral History in the Age of Digital Possibilities". In Book: *Oral History and Digital Humanities: Voice, Access, and Engagement*. New York: Palgrave Macmillan.
- Tahami, Morteza. (1397/2018). "Tā rix-e šafā hi dar tā rix-negā ri" (Oral history in historiography). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), issue no. 8, pp. 60-75. [In Persian]
- Tavakkoli, Faezeh. (1396/2017). "Jostā ri bar tā rix-negā ri-ye tā rix-e šafā hi va naqdi bar porože-ye tā rix-e šafā hi -ye Hā rvard" (An essay on the historiography of oral history and a critique of the Harvard oral history project). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), issue no. 6, pp. 54-70. [In Persian]
- Tavakkoli, Faezeh. (1394/2015). "Zarurat-e tā rix-e šafā hi dar tā rix-negā ri va naqš-e ferā zebā n dar mosā hebe-ye tā rix" (The necessity of oral history in historiography and the role of metalanguage in historical interview). *Pazhuheš-hā-ye Tārix-e Šafāhi* (Oral History Research), 2(1), pp. 8-23. [In Persian]
- Thompson, Paul. (2016). "The voice of the past: oral history". *The oral history reader*.

- London: Routledge.
- Thomson, Alistair. (1999). "Making the most of memories: the empirical and subjective value of oral history". *Transactions of the Royal Historical Society*, (vol 9), pp 291–301.
- Thomson, Alistair. (2007). "Four Paradigm Transformations in Oral History". *The Oral History Review*, 34(1), pp 49-70.
- Tschigge, Martin. (2019). "Oral History". In Book: *Geschichtstheorie*. Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden.
- Weisman, Brent. (2014). "Oral Sources and Oral History". In Book: *Encyclopedia of Global Archaeology*. New York: Springer.

Dissertations

- Almasi, Fariba. (1402/2023). "*Mizān-e estefādeh az dāde-hā-ye tārix-e šafāhi dar kotob-e tārix-e mo'āser-e Irān*" (The extent of using oral history data in contemporary Iranian history books). [Master's Thesis]. Tehran: Dā nešgā h-e Az-Zahrā (Alzahra University). [In Persian]
- Kazemi, Mohsen. (1394/2015). "*Barresi va naqd-e motāle'āt-e tārix-e šafāhi dar dānešgāh-hā-ye Irān*" (Study and critique of oral history studies in Iranian universities). [Master's Thesis]. Tehran: Dā nešgā h-e Payā m-e Nur (Payam-e Noor University). [In Persian]
- Kiani, Masoumeh. (1401/2022). "*Vaz'eeyat-e towsif-e mosāhebe-hā-ye tārix-e šafāhi dar markaz-hā-ye āršivi-ye Irān*" (The status of describing oral history interviews in Iranian archival centers). [Master's Thesis]. Tehran: Dā nešgā h-e Az-Zahrā (Alzahra University). [In Persian]
- Mokhberi, Mojtaba. (1396/2017). "*Motāle'e-ye noqāt-e za'f va qovvat-e raveši-ye porože-hā-ye šafāhi va rāhkar-hā-ye behbud-e ravešmand-sāzi-ye ejrā-ye tārix-e šafāhi dar Irān*" (A study of the methodological strengths and weaknesses of oral projects and solutions for improving the methodologicalization of oral history implementation in Iran). [Master's Thesis]. Tehran: Dā nešgā h-e Tehrā n (University of Tehran). [In Persian]
- Taheri, Sara. (1396/2017). "*Awāmel-e ta'sir-gozār dar dastresi be manābe'-e tārix-e*

šafāhi dar markaz-hā-ye tārix-e šafāhi -ye Irān” (Factors influencing access to oral history resources in Iranian oral history centers). [Master’s Thesis]. Tehran: Dā nešgā h-e Az-Zahrā (Alzahra University). [In Persian]

Yari Andarian, Fatemeh. (1396/2017). “*Mizān-e ra‘āyat-e dastur-ol-‘amal-hā-ye hoquqi va akhlāqi-ye markaz-hā-ye tārix-e šafāhi -ye Irān bar asās-e dastur-ol-‘amal-hā-ye anjoman-hā-ye tārix-e šafāhi -ye Āmrikā, Engelestān va Ostorāliyā*” (The extent of compliance with legal and ethical guidelines of Iranian oral history centers based on the guidelines of oral history associations in America, England and Australia). [Master’s Thesis]. Tehran: Dā nešgā h-e Az-Zahrā (Alzahra University). [In Persian]